

Jouni Välijärvi

PISA 2015

Oppilaiden hyvinvointi

Julkaisija: Koulutuksen tutkimuslaitos

© Koulutuksen tutkimuslaitos ja kirjoittaja

Kannen kuva on Jyväskylän normaalikoulusta.
Kansi ja taitto: Martti Minkkinen

ISBN 978-951-39-7046-8 (pdf)

Jyväskylä 2017

Sisältö

1	Oppilaiden hyvinvointi ja sen arviointi PISA 2015 -tutkimuksessa.....	4
2	Oppilaiden yleinen tyytyväisyys elämäänsä	5
3	Oppilaiden koeahdistuneisuus	8
4	Suoritusmotivaatio	12
5	Yhteenkuuluvuus kouluyhteisöön.....	16
6	Oppilaiden kokemukset opettajien toiminnasta.....	20
7	Oppilaiden kokema kiusaaminen.....	24
8	Vanhempien tuki koulunkäynnille.....	28
9	Oppilaiden liikunta-aktiivisuus koulussa ja sen ulkopuolella.....	30
10	Oppilaiden osallistuminen kotitöihin ja palkallinen työssäkäynti	38
11	Yhteenveto: Oppilaiden hyvinvointi	41

Oppilaiden hyvinvointi ja sen arviointi PISA 2015 -tutkimuksessa

Hyvinvoinnilla viitataan moniin erilaisiin yksilön elämänlaatua määrittäviin tekijöihin. Nuorten hyvinvointia voidaan määrittää ulkoisesti arvioitavissa olevilla tekijöillä, jotka koskevat esimerkiksi terveyttä, asuinympäristöä tai harrastusmahdollisuuksia. Hyvinvointi määrittyy kuitenkin keskeisiltä osin yksilön omista elämänsä laatua koskevista kokemuksista. PISAssa oppilaan hyvinvoinnilla tarkoitetaan sellaisia psyykkisiä, kognitiivisia, sosiaalisia ja fyysisiä toimintoja ja valmiuksia, jotka ovat edellytyksiä nuoren onnelliselle ja täysipainoiselle elämälle. (OECD 2017¹.)

PISA 2015 -tutkimuksessa kohdejoukkona olivat 15-vuotiaat nuoret 72 maassa tai alueella. Tutkimus kuitenkin kattaa vain ne nuoret, jotka ovat vielä koulujärjestelmien piirissä. Valtaosassa maita tämä toki tarkoittaa lähes koko ikäluokan kattavuutta. Näin myös Suomessa. Suomessa otokseen valikoitui 6431 oppilasta, joista 5882 osallistui tutkimukseen. Osallistuneista 87 prosenttia oli peruskoulun 9.-luokkalaisia ja 13 prosenttia 8.-luokkalaisia. PISA-tutkimus toteutettiin 2015 ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan tietokoneilla. (Vettenranta ym. 2016², OECD 2016³.)

¹ OECD. 2017. Students' well-being, PISA 2015, Volume 2015. Paris: OECD Publishing.

² Vettenranta, J. ym. 2016. PISA15. Ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41.

³ OECD. 2016. PISA 2015 Results. Volume 1. Excellence and equity in education. Paris: OECD Publishing.

Oppilaiden yleinen tyytyväisyys elämäänsä

Osana PISA 2015 -tutkimusta oppilaat vastasivat kysymykseen ”Kuinka tyytyväinen olet nykyään elämääsi kokonaisuutena”. Vastaaminen tapahtui asteikolla 0 (en lainkaan tyytyväinen) – 10 (täysin tyytyväinen). Asteikolta oppilas saattoi valita vain kokonaislukuarvon kuvaamaan omaa tilannettaan. Pohjoismaista ainoastaan Suomi ja Islanti sisällyttivät tämän kysymyksen oppilaskyselyyn. Myös moni muu PISAan osallistunut maa jätti kysymyksen esittämättä oppilailleen. Kaikkiaan 49 maan oppilaat vastasivat kysymykseen.

Kuviossa 2.1 maat on ryhmitelty järjestykseen sen mukaan, kuinka paljon niissä on erittäin tyytyväisiä nuoria. Elämäänsä erittäin tyytyväisten nuorten (arvot 9–10) osuus oli kaikkein korkein Dominikaanisessa tasavallassa, missä 68 % oppilaista arvioi elämäänsä näin myönteisesti. Myös useissa muissa Etelä-Amerikan maissa noin puolet tai yli puolet nuorista koki elämänsä erittäin tyydyttäväksi. Suomalaisnuorista erittäin tyytyväisiä oli 45 prosenttia, mikä on kysymykseen vastanneiden maiden 10. korkein osuus yhdessä Brasilian kanssa. OECD-maissa keskimäärin erittäin tyytyväisiä elämäänsä oli 34 prosenttia nuorista. Erittäin tyytyväisten oppilaiden osuus oli poikkeuksellisen pieni useissa Aasian maissa. Hongkongissa (14 %), Macaossa (17 %), Taiwanissa (19 %) ja Koreassa vain alle viidennes oppilaista arvioi olevansa erittäin tyytyväisiä elämäänsä ja Japanissakin (24 %) vain harvempi kuin joka neljäs oppilas.

Niiden 15-vuotiaiden nuorten osuus, jotka luokiteltiin elämäänsä tyytymättömiksi (arvot 0–4) oli Suomessa 6 prosenttia. Tätä pienempi tyytymättömien osuus oli vain Hollannissa (3 %). OECD-maissa keskimäärin elämäänsä

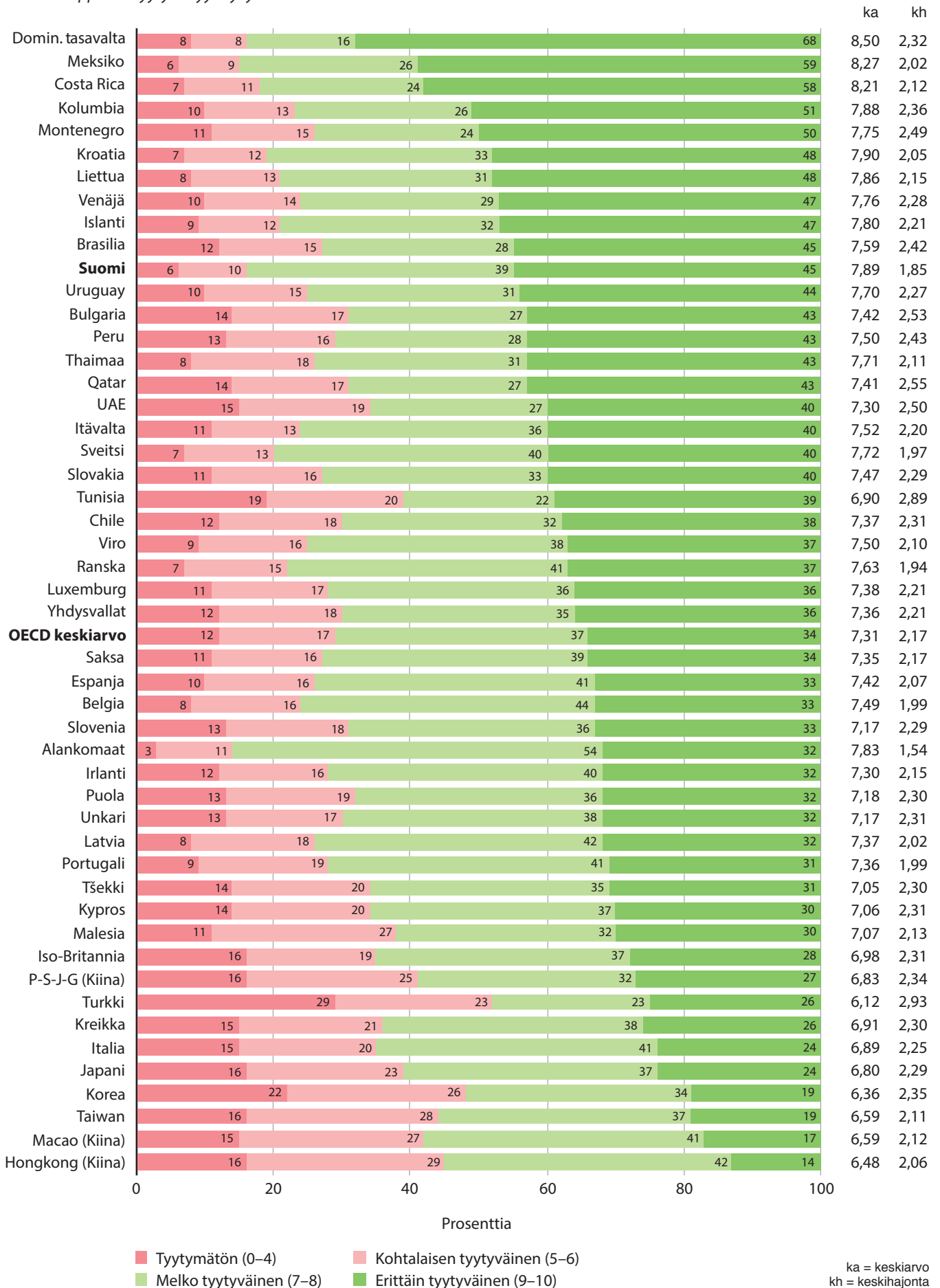
tyytymättömiä nuoria oli 12 prosenttia. Suurin tyytymättömien nuorten osuus oli Turkissa (29 %) ja Koreassa (22 %). Myös useissa muissa Aasian maissa elämäänsä näin kielteisesti arvioivien nuorten osuus oli kohtalaisen korkea.

Kuviossa 2.1 on esitetty oppilaiden keskimääräiset tyytyväisyysarviot ja arvioiden jakautuminen (keskihajonta) kunkin maan sisällä. Keskiarvoin tarkasteltuna kysymykseen vastanneiden 49 maan tai alueen joukossa suomalaisnuoret olivat viidenneksi tyytyväisimpiä (7,89) elämäänsä. Ainoastaan Dominikaanisessa tasavallassa (8,50), Meksikossa (8,27), Costa Ricassa (8,21) ja Kroatiaassa (7,90) nuoret olivat suomalaisia kavereitaan tyytyväisempiä. Myös Hollanti, Islanti, Venäjä ja Sveitsi sijoittuvat vertailussa korkealle. Elämäänsä keskimäärin kaikkein vähiten tyytyväisiä ovat Turkin (6,12) ja useimpien Aasian maiden nuoret.

Merkille pantavaa on myös se, että oppilaiden kokemusten hajonta vaihtelee suuresti maiden välillä. Vähiten arviot vaihtelevat Hollannissa (keskihajonta 1,54) ja Suomessa (1,85). Näissä maissa vain pieni osa nuorista on tyytymättömiä elämäänsä. Vastaavasti Turkissa (2,93) ja Tunisiassa (2,89) oppilaiden kokemukset hajoavat laajalle alueelle. Erityisesti Tunisiassa on paljon sekä elämäänsä erittäin tyytyväisiä että tyytymättömiä nuoria. Myös Turkissa molempiin ääripäihin sijoittuu runsaasti oppilaita.

Suomalaisnuorten arvioissa erityisen kiinnostavaa on suuri ero tyttöjen ja poikien tyytyväisyydessä elämäänsä. Poikien asennoituminen on huomattavasti tyttöjä myönteisempää. Ero keskiarvoissa oli Suomessa 0,74 mittayksikköä, mikä oli seitsemänneksi suuri vertailuun osallistuneiden maiden joukossa. Suomen keskihajon-

Kuvio 2.1 Oppilaan tyytyväisyys nykyiseen elämäänsä kokonaisuutena

taan suhteutettuna sukupuolten välinen ero vastaa lähes puolta hajonnan yksikköä, joten sitä voidaan pitää varsin suurena. Suomea suurempi ero poikien eduksi oli muun muassa Islannissa (0,93), Sloveniassa (0,91), Itävallassa (0,86), Saksassa (0,80) ja Italiassa (0,79). OECD-maiden keskiarvo 0,58 oli selvästi Suomea pienempi. Japani oli ainoa maa, jossa tytöt olivat poikia tyytyväisempiä elämäänsä. Ero oli kuitenkin melko pieni (-0,12). Myös Macaossa, Thaimaassa, Hongkongissa, manner-Kiinan alueilla⁴ ja Dominikaanisessa tasavallassa pojat ja tytöt olivat lähes yhtä tyytyväisiä elämäänsä.

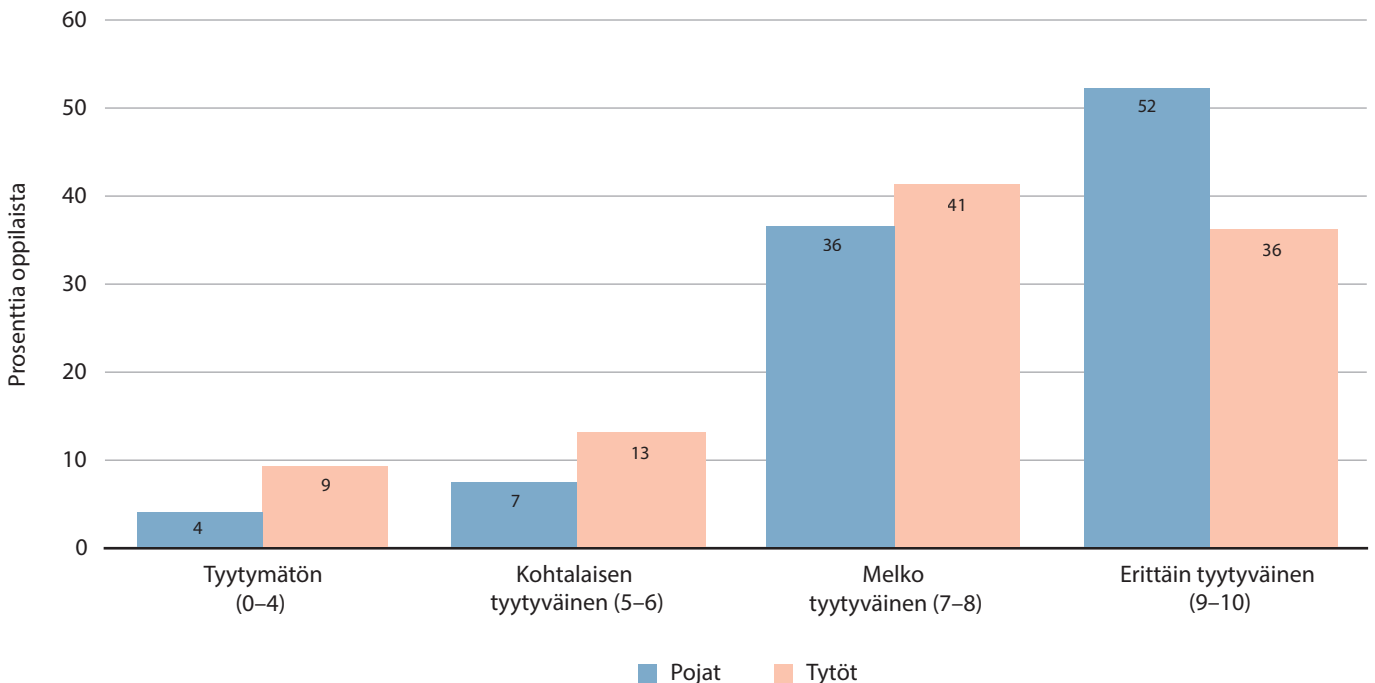
Suomalaispojista 52 prosenttia koki tämänhetkisen elämänsä erittäin tyydyttäväksi ja vain neljä prosenttia oli tyytymättömiä (kuvio 2.2). Vastaavat osuudet tytöillä olivat 36 prosenttia ja yhdeksän prosenttia. Vertailussa OECD-maihin keskimäärin erittäin tyytyväisten poikien osuus oli Suomessa 16 prosenttiyksikköä korkeampi, mutta tytöillä ero oli vain vajaat 10 prosenttiyksikköä. OECD-maissa keskimäärin pojista elämäänsä tyytymättömiä oli yhdeksän prosenttia ja tytöistä 14 prosenttia.

Oppilaan kotitautaan suhteutettuna elämään tyytyväisyys vaihtelee jonkin verran. PISA:ssa käytetyn ESCS-indeksin⁵ mukaiseen alimpaan neljännekseen kuuluvien oppilaiden tyytyväisyys-keskiarvo oli 7,68 ja vastaavasti ylimmän neljänneksen nuorten keskiarvo oli 8,15. Ero oli siis 0,47 yksikköä, mikä oli hieman korkeampi kuin OECD-maiden keskiarvo (0,44).

Oppilaan tyytyväisyys nykyiseen elämäänsä oli vain heikosti yhteydessä luonnontieteissä ja matematiikassa menestymiseen siten, että hyvin menestyneet olivat keskimääräistä hieman tyytyväisempiä. Sen sijaan tyytyväisyys ei ollut lainkaan yhteydessä lukutaidon tasoon.

Kokonaisuutena tarkastellen suomalaisnuorten yleinen tyytyväisyys elämäänsä oli varsin korkealla tasolla vertailumaihin suhteutettuna. Vastausten hajonta oli muita maita vähäisempää. Suomalaiset pojat olivat selkeästi tyytyväisempiä elämäänsä kuin tytöt. Yhteys kotitautaan oli merkitsevä mutta melko lievä niin, että korkeimman sosio-ekonomisen taustan omaavat nuoret olivat hieman tyytyväisempiä kuin muut.

Kuvio 2.2 Tyttöjen ja poikien tyytyväisyys elämäänsä Suomessa

⁴ Manner-Kiinasta PISA 2015 -tutkimukseen osallistuivat seuraavat alueet: Peking, Shanghai, Jiangsu, Guangdong, Jatkossa näistä käytetään lyhennettä P-S-J-G.

⁵ ESCS-indeksiin sisältyy tieto molempien vanhempien koulutuksesta, työstä sekä kodin taloudellisesta ja kulttuurisesta varallisuudesta.

Oppilaiden koeahdistuneisuus

Kaikissa koulujärjestelmissä oppilaiden edistymistä arvioidaan opettajien laatimilla tai koulun ulkopuolisilla testeillä. Suomalaisessa peruskoulussa standardoitujen testien käyttö on vähäistä muihin maihin verrattuna, kun taas opettajien laatimia kokeita käytetään runsaasti (OECD 2016). PISA 2015 -tutkimuksessa oppilaita pyydettiin pohtimaan omaa asennoitumistaan ja kokemuksiaan koulussa järjestettävistä kokeista taulukossa esitettyjen väittämien avulla. Oppilailla oli mahdollisuus ottaa kantaa väittämiin neliportaisella asteikolla (Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä, Eri mieltä, Täysin eri mieltä). Kuviossa 3.1 on esitetty niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka olivat täysin samaa tai samaa mieltä ko. väittämästä. Vertailumaaksi valittiin Singapore, jonka menestys PISA-kokeissa oli huippua, ja jossa toisaalta oppilaiden kokemukset kokeista edustivat lähes jakauman ääripäätä (kuvio 3.2).

Kaikilla väittämillä mitattuna suomalaisnuoret olivat vähemmän ahdistuneita kuin OECD-maiden nuoret keskimäärin. Singaporen verrattuna ero oppilaiden kokemuksissa kokeista korostuu vielä voimakkaammin. Erityisen selvä ero on kokeisiin valmistautumisessa. Kun Suomessa vain vajaa viidennes kokee kokeeseen valmistautumisen aiheuttavan jännitystä, osuus OECD-maissa on kolmannes ja Singaporessa 60 prosenttia oppilaista. Heikoista arvosanoista kantoi Suomessa huolta vajaa puolet (45 %) oppilaista, kun OECD-maissa keskimäärin kaksi kolmannesta ja Singaporessa 86 prosenttia koki vastaavaa huolta.

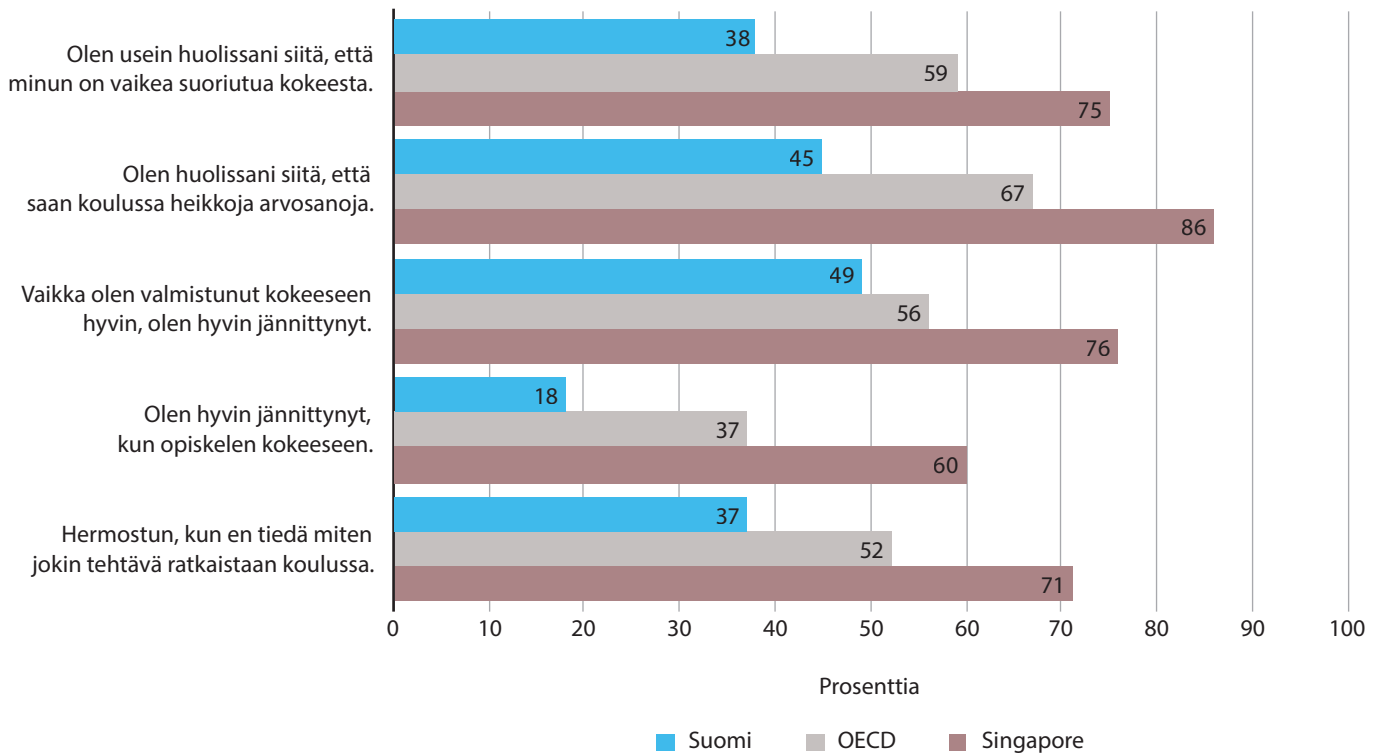
Muissa Pohjoismaissa kokeista ja heikoista arvosanoista ahdistuneiden osuudet olivat Suomea jonkin verran

korkeampia. Niissä 51–56 prosenttia oppilaista oli huolissaan kokeista suoriutumisesta, 56–66 prosenttia kantoi huolta heikoista arvosanoista, 61–65 prosenttia koki itsensä hyvin valmistautuneenakin jännittyneiksi kokeissa, 41–46 prosenttia niihin valmistautuessa ja 49–59 prosenttia arvioi hermostuvansa, kun ei tiedä miten tehtävä ratkaista.

Kuvion 3.1 väittämien pohjalta laadittiin oppilaiden koeahdistuneisuutta kuvaava indeksi, jonka keskiarvoksi OECD-maissa määritettiin 0 ja keskihajonnaksi 1. Indeksien maakohtaiset arvot on esitetty kuviossa 3.2. Kuviossa ylimpänä ovat ne maat, joissa koeahdistusta on vähiten ja alimpana maat, joissa oppilaat ovat eniten ahdistuneita koemenestyksestä ja heikoista arvosanoista.

Suomalaisoppilaiden kokema koeahdistuneisuus (-0,41) oli kaikkien maiden vertailussa kolmanneksi pienintä Hollannin (-0,54) ja Sveitsin (-0,44) jälkeen. Muut Pohjoismaat sijoittuivat lähelle toisiaan siten, että Tanskassa (0,09), Norjassa (0,07) ja Ruotsissa (0,05) koeahdistuneisuus oli OECD-maiden keskiarvon tuntumassa ja Islannissa sitä (-0,12) sitä selvästi alhaisempaa. Viro (-0,22) sijoittui maiden vertailussa lähelle Suomea sijalle kuusi. Voimakkainta koeahdistuneisuus oli Costan Rican (0,60), Brasilian (0,60) ja Singaporen (0,57) oppilailla. Myös useissa muissa Aasian ja Etelä-Amerikan maissa, samoin kuin useissa Etelä-Euroopan maissa oppilaat kokivat voimakasta kokeista suoriutumiseen liittyvää ahdistusta. Kiinnostavaa on se, että monissa Etelä-Amerikan maissa ahdistuneisuus oli korkealla tasolla, mutta toisaalta oppilaat olivat hyvin tyytyväisiä elämäänsä (ks. kuvio

Kuvio 3.1 Oppilaiden suhtautuminen kokeisiin ja kokemukset koulussa järjestettävistä kokeista (Täysin samaa tai Samaa mieltä olevien prosenttiosuus kaikista oppilaista)

2.1). Sen sijaan useassa Aasian maassa korkea ahdistuneisuus ja alhainen tyytyväisyys elämään kulkivat käsi kädessä.

Tyttöjen koeahdistuneisuus oli poikia huomattavasti voimakkaampaa kaikissa tutkimukseen osallistuneissa maissa. OECD-maissa poikien kokema keskimääräinen koeahdistus 0,44 yksikköä eli lähes puolen hajonnan yksikön verran tyttöjä alhaisempaa. Suomessa poikien tyttöjä vähäisempi ahdistuneisuus näkyi myös, mutta ero (0,35) oli selvästi OECD:n keskitasoa pienempi. Kaikki muut Pohjoismaat sen sijaan sijoittuivat jakauman ääripäähän eron ollessa suurimmillaan Norjassa 0,74 ja pienimmillään Tanskassa 0,60. Kaikissa muissa maissa ero oli siis Pohjoismaita pienempi. Yksittäisissä kysymyksissä ero oli suurimmillaan koejännityksessä. Suomalaisyttöistä esimerkiksi selkeästi yli puolet (57 %) jännitti koetta hyvin valmistautuneenakin, kun pojista 41 prosenttia koki vastaavaa. Kokeeseen valmistautumista jännitti pojista vain 13 prosenttia mutta tytöistä 23 prosenttia.

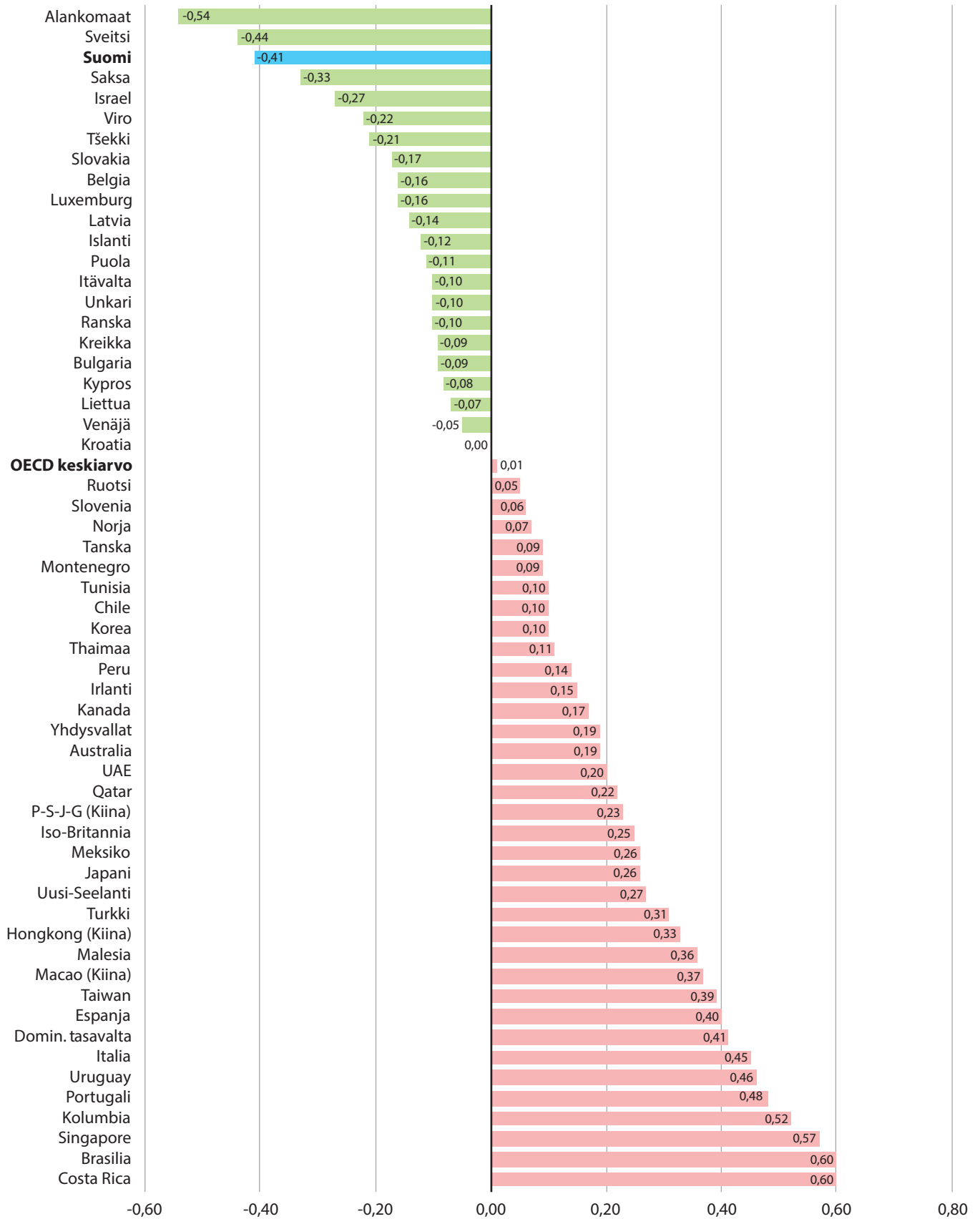
Oppilaan kotitausta heijastui jossain määrin hänen koeahdistuneisuuteensa. Oppilaiden sosio-ekonomisen taustan mukaisen ylimmän neljänneksen ahdistuneisuuskerroin (-0,53) oli jonkin verran, mutta kuitenkin merkittävästi alinta neljänneistä (-0,35) pienempi. Ero kotitau-

tan suhteen oli OECD-maissa keskimäärin (0,15) lähes sama kuin Suomessa.

Koeahdistuneisuus oli Suomessa vahvasti yhteydessä oppilaan menestymiseen PISA-kokeessa. Yhteys ilmeni erityisen voimakkaana luonnontieteessä ja matematiikassa, mutta heijastui voimakkaana myös lukutaitoon. Selkeimmin erot näkyivät kysymyksissä, jotka koskivat oppilaan huolestuneisuutta siitä, miten hän suoriutuu kokeesta sekä pelkoa heikoista arvosanoista. Luonnontieteissä heikosti menestyneistä suomalaisoppilaista 55 prosenttia (tytöistä 63 %) ilmaisi olevansa huolissaan omasta koemenestyksestään ja 63 prosenttia (tytöistä 71 %) pelkäsi heikkoja arvosanoja. Nämä osuudet olivat vain jonkin verran OECD-maiden osuuksia alhaisempia.

Sen sijaan luonnontieteiden PISA-kokeessa erinomaisesti menestyneitä (tasot 5 ja 6) oppilaita vertailtaessa suomalaisoppilaiden ahdistuneisuus oli vähäistä muihin maihin suhteutettuna. Suomalaisista luonnontieteiden huippuosajista 20 prosenttia oli huolissaan menestymisestään kokeissa, kun osuus OECD-maissa keskimäärin oli 49 prosenttia. Suomalaisista huippuosajista 26 prosenttia koki huolta heikoista arvosanoista. OECD-maissa keskimäärin vastaava osuus oli 58 prosenttia. Suomessa koemenestykseen ja hyviin arvosanoihin liittyvä ahdistu-

Kuvio 3.2 Oppilaiden koeahdistuksen voimakkuus

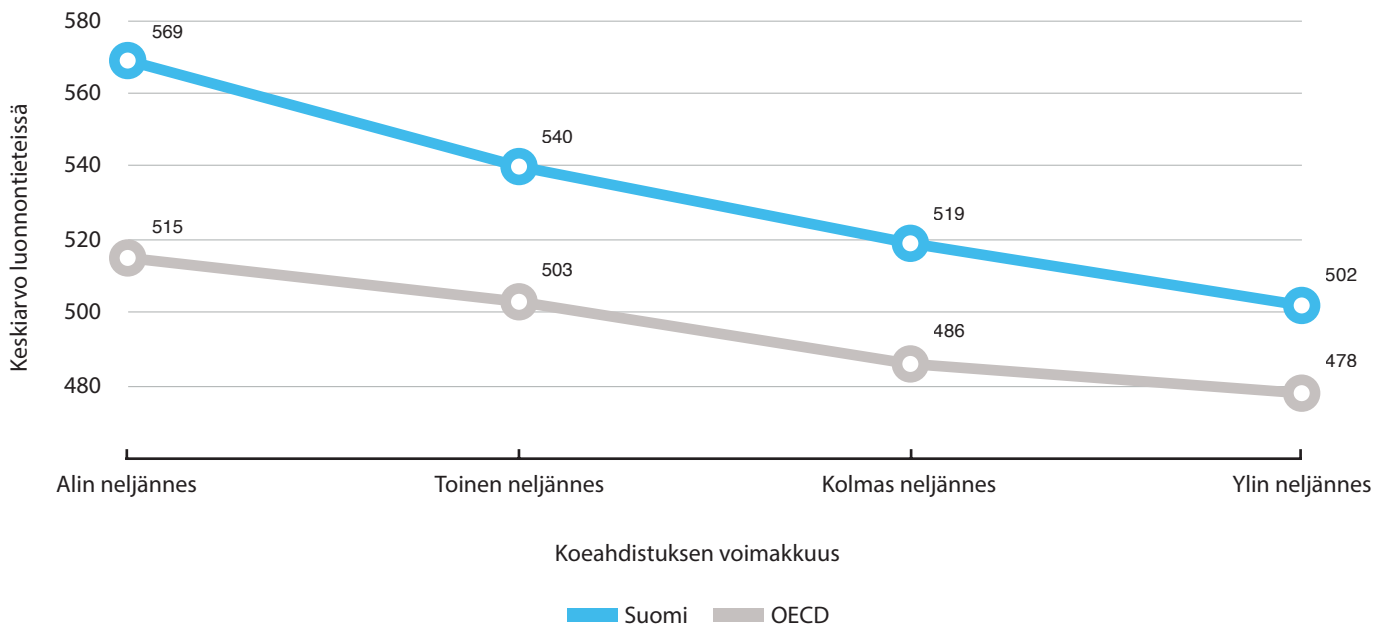
neisuus näkyy siis lähinnä koulussa heikosti menestyvillä oppilailla, kun taas huippuoppilaista vain varsin pieni osa koki vastaavia paineita. Suomen ero muihin OECD-maihin näkyy selkeänä myös tarkasteltaessa kokemuksia kokeisiin valmistautumisessa. Kun Suomessa luonnontieteissä heikosti menestyvistä 24 prosenttia ja luonnontieteiden huippuosajista 14 prosenttia ilmoittaa olevansa hyvin jännittyneitä kokeisiin valmistautuessaan, vastaavat osuudet OECD-maissa keskimäärin 47 prosenttia ja 28 prosenttia.

Kun oppilaat jaetaan heidän koeahdistuneisuutensa perusteella neljään tasasuuruiseen ryhmään, osaamisen vaihtelu näkyy erityisen selvänä (kuvio 3.3). Itsensä ahdistuneimmaksi kokevassa neljänneksessä luonnontieteiden keskiarvo PISA-kokeessa oli 502 pistettä. Vastaavasti vähi-

ten ahdistuneen neljänneksen keskiarvo oli 569 pistettä. Ääri neljänneksen välinen ero oli 67 pistettä, mikä vastaa runsaan 1,5 kouluvuoden opintoja. Ääriryhmien ero oli vertailumaiden suurin ja selkeästi OECD-maiden keskimääräistä eroa (37 pistettä) korkeampi.

Kokonaisuutena tarkastellen suomalaisoppilaiden koeahdistuneisuus ja heikkojen arvosanojen pelko on siis selkeästi keskimääräistä tasoa alhaisempaa ja yksi vertailumaiden pienimpiä. Pojat ovat tyttöjä vähemmän ahdistuneita kaikissa maissa. Suomessa tämä ero on kuitenkin useimpia muita maita pienempi. Suomelle ominaista on koeahdistuneisuuden kaikkia muita maita voimakkaampi heijastuminen osaamiseen erityisesti luonnontieteissä ja matematiikassa, mutta lievempänä myös lukutaidon tasoon.

Kuvio 3.3 Koeahdistuneisuuden voimakkuus ja luonnontieteiden osaaminen

Suoritusmotivaatio

Suoritusmotivaatiolla viitataan siihen, kuinka voimakkaasti oppilaan ulkoiseen toimintaan ja tavoitteisiin liittyvät seikat ohjaavat hänen käyttäytymistään. Suoritusmotivoitunutta käyttäytymistä ohjaavat muiden henkilöiden arvostus ja saavutetut palkkiot. Oppilaiden suoritusmotivaatiota selvitettiin PISA:ssa viidellä väittämällä. Oppilas valitsi kunkin väittämän osalta neljästä vaihtoehdosta (Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä, Eri mieltä, Täysin eri mieltä). Kuviossa 4.1 on esitetty kunkin väittämän osalta täysin samaa tai samaa mieltä olevien oppilaiden prosenttiosuudet. Vertailumaaksi valittiin tässä Yhdysvallat esimerkkinä OECD-maasta, jossa suoritusmotivaatio korostuu voimakkaana. (OECD 2017.)

Kaikissa suoritusmotivaatiota koskevissa väittämissä suomalaisnuorten keskiarvo oli selvästi OECD-maiden keskitasoa alhaisempi. Vertailu Yhdysvaltoihin kertoo kahdesta hyvin eri tavalla ulkoisiin palkkioihin ja arvostuksiin asennoituvasta joukosta nuoria. Erityisesti väittämä ”Haluan olla paras kaikessa mitä teen” erottelee Suomen. Parhaaksi pyrkivien nuorten osuus oli Suomessa vain noin puolet OECD-maiden keskiarvosta ja vain hieman runsas kolmannes siitä, mitä Yhdysvalloissa. Myös halu olla yksi parhaista luokassa, pyrkimys täydellisiin arvosanoihin ja itsensä pitäminen kunnianhimoisena ihmisenä oli huomattavasti Yhdysvaltoja ja selvästi myös OECD-maiden keskitasoa harvinaisempaa.

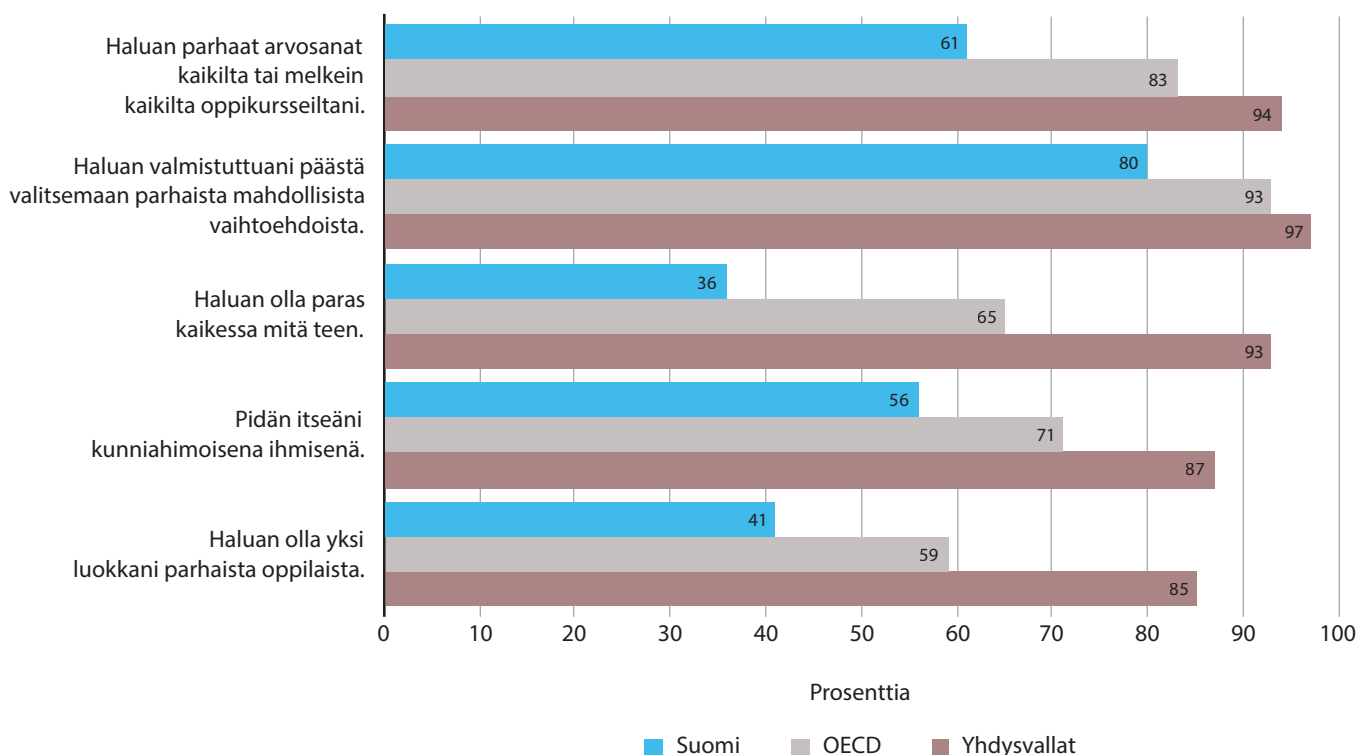
Kuvion 4.1 väittämistä laadittiin indeksi, joka keskiarvoksi OECD-maissa on määriteltiin 0 ja keskihajonnaksi 1 (kuvio 4.2). Suomalaisoppilaiden lukema tällä asteikolla oli -0,63, mikä oli kaikkien tutkimukseen osallistuneiden

maiden alhaisin ja poikkeaa runsaan puolen keskihajonnan verran OECD:n keskitasosta. Myös ero muihin oppilaiden alhaisen suoritusmotivaation omaaviin maihin kuten Japaniin (-0,51), Macaoon (-0,50), Belgiaan (-0,45) ja Alankomaihin (-0,44) oli melko selvä. Oppilaiden suoritusmotivaatio oli erityisen korkea muun muassa Israelissa (0,83), Arabiemiraateissa (0,78), Qatarissa (0,77) ja Yhdysvalloissa (0,65). Muista Pohjoismaista Suomea lähimpänä oli Tanska (-0,15). Islannissa (0,39), Ruotsissa (0,15) ja Norjassa (0,10) oppilaiden suoritusmotivaatio oli huomattavasti Suomea korkeampi.

Poikien keskimääräinen suoritusmotivaatio ei eronnut merkittävästi tyttöjen motivaatiosta. Suoritusmotivaatiota kokonaisuutena kuvaavan indeksi arvo oli Suomessa molemmilla oppilasryhmillä lähes sama (ero -0,05), ja näin oli myös OECD-maissa keskimäärin (-0,01). Väittämästä ”Haluan olla paras kaikessa mitä teen” suomalaispojat olivat samaa mieltä merkittävästi suomalaistyttöjä useammin. Väittämän hyväksyneiden poikien osuus oli 10,6 prosenttiyksikköä suurempi kuin vastaava osuus tyttöjen joukossa. OECD-maissa keskimäärin ero oli samansuuntainen mutta pienempi (6,1 prosenttiyksikköä).

Sen sijaan kotitausta heijastuu varsin voimakkaana oppilaiden suoritusmotivaatioon. Kun oppilaat jaetaan heidän taustaansa kuvaavan ESCS-indeksi perusteella neljään tasasuuruiseen ryhmään, vaatimattomimman taustan omaavan neljänneksen suoritusmotivaatio on 0,49 yksikköä eli noin puolen keskihajonnan verran alhaisempi kuin korkeimman sosio-ekonomisen taustan omaavalla neljänneksellä (kuvio 4.3). Kotitaustan vaikutusta

Kuvio 4.1 Vahvasti suoritusmotivoituneiden oppilaiden osuus Suomessa ja OECD-maissa keskimäärin (Täysin samaa tai samaa mieltä olevien oppilaiden osuus prosenttia)

ilmentävän ero arvo on kaikkien vertailumaiden joukossa seitsemänneksi suuri ja selvästi OECD-maiden keskiarvoa (0,33) korkeampi.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten suoritusmotivaatio on jonkin verran muita suomalaisnuoria korkeampi, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevää. Suomalaisissa kaupunkikouluissa oppilaiden suoritusmotivaatio oli keskimäärin merkitsevästi korkeampi (-0,49) kuin maaseutukouluissa (-0,76). Ero oli yksi tutkittujen maiden korkeimpia. OECD-maissa keskimäärin ero oli samansuuntainen mutta Suomea pienempi (0,20).

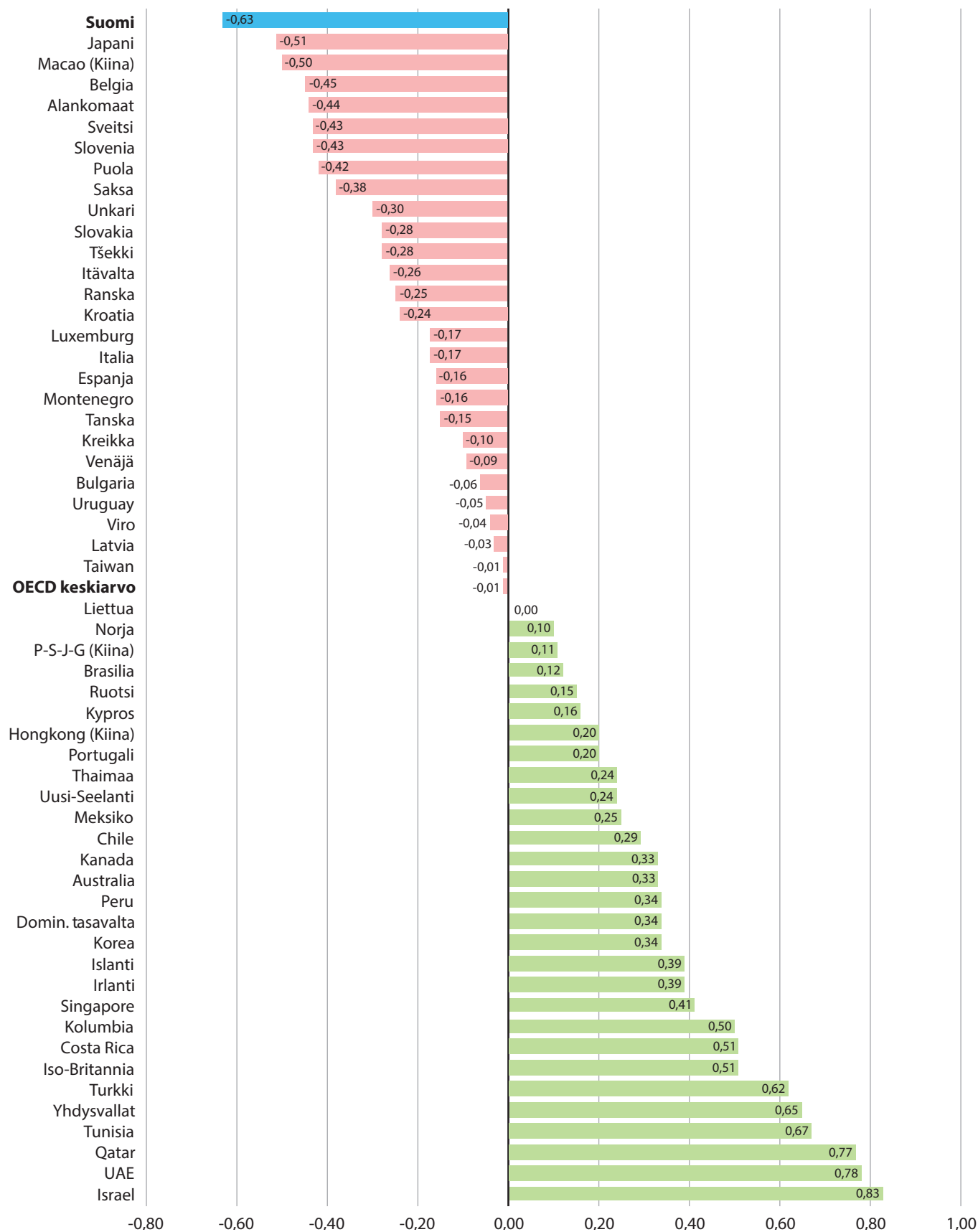
Suoritusmotivaation ja PISA-kokeessa menestymisen välinen yhteys oli Suomessa varsin voimakas. Suoritusmotivaatioltaan korkeimpaan neljännekseen kuuluvien oppilaiden keskiarvo luonnontieteissä (566) oli 55 pistettä korkeampi kuin suoritusmotivaatioltaan alhaisimman ryhmän osaaminen (511). Ero on vertailumaiden viidenneksi suurin Kyproksen (70 pistettä), Taiwanin (69), Liettuan (62) ja Portugalin (57) jälkeen ja selkeästi OECD-maiden keskimääräistä ero (38 pistettä) korkeampi.

Suomessa suoritusmotivaation voimakkuus on yhteydessä myös oppilaan yleiseen tyytyväisyyteen nykyiseen elämäänsä. Suoritusmotivaatioltaan alhaisimman ryh-

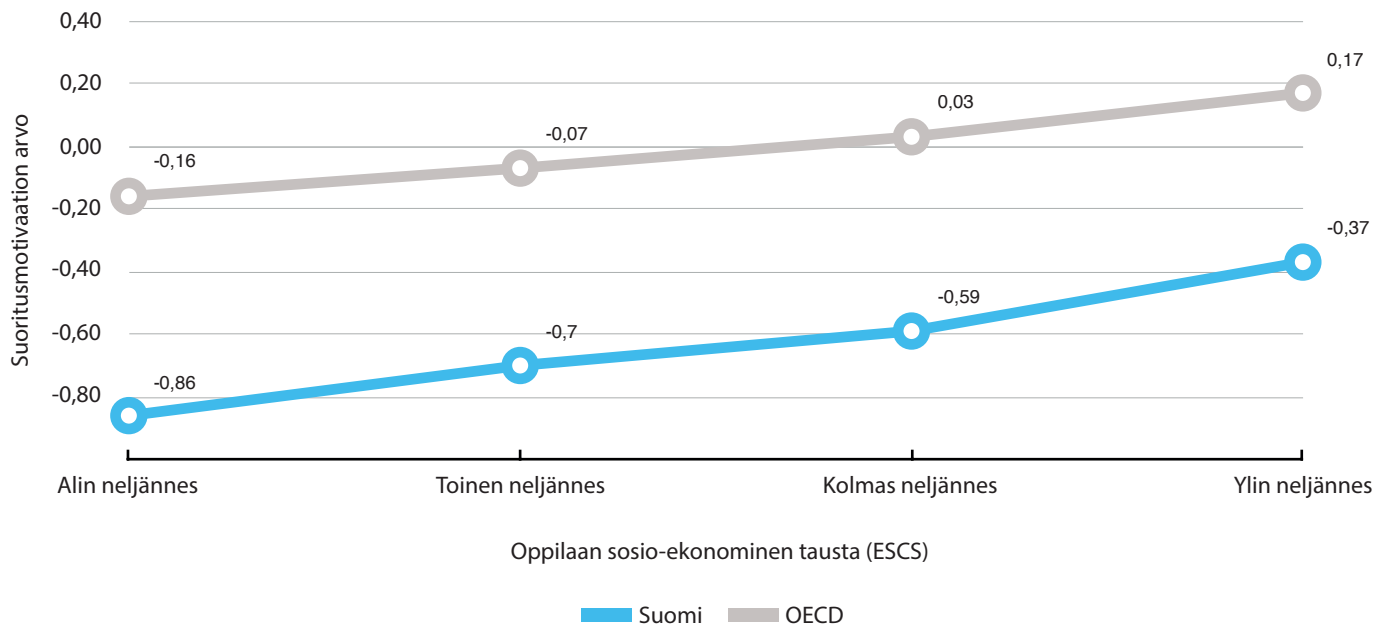
män tyytyväisyyskeskiarvo (7,55) oli 0,54 yksikköä matalampi kuin vahvimman suoritusmotivaation omaavan neljänneksen keskiarvo (8,09). Ero on tilastollisesti merkitsevää, mutta vastaa kuitenkin vain runsasta kolmannesta tyytyväisyys-indikaattorin keskihajonnasta (1,85). OECD-maissa keskimäärin ero vahvimmin ja heikoimmin motivoituneen oppilaiden neljänneksen tyytyväisyysarviossa oli 0,71 yksikköä eli selkeästi Suomea korkeampi.

Kokonaisuutena tarkastellen suoritusmotivaation suhteen suomalaisoppilaat eroavat kaikkien muiden maiden nuorista. Suoritusmotivaatio on selkeästi kaikkein alhaisin. Oppilaiden kotitausta selittää motivaation vaihtelusta enemmän kuin muissa maissa. Sen sijaan sukupuolten välillä ei ole eroja Suomessa eikä OECD-maissa keskimäärin. Maaseutu- ja kaupunkikoulujen välinen ero on Suomessa selvästi useimpia muita maita suurempi.

Kuvio 4.2 Oppilaiden suoritusmotivaatio eri maissa

Kuvio 4.3 Suoritusmotivaation vaihtelu oppilaan kotitaustan mukaan

Yhteenkuuluvuus kouluyhteisöön

Oppilaat arvioivat omaa yhteenkuuluvuuden tunnettaan kouluunsa kuuden eri väittämän avulla. Vastaaminen tapahtui valitsemalla neljästä vastausvaihtoehdosta (Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä, Eri mieltä, Täysin eri mieltä). Samat väittämät ovat toistuneet PISAn oppilaskyselyssä tutkimuksen alusta lähtien, joten tulosten perusteella voidaan arvioida myös yhteenkuuluvuuden tunteen kehittymistä ajan suhteen. Taulukko 5.1 kertoo sen, miten oppilaiden myönteisten reaktioiden osuus on muuttunut vuodesta 2003 vuoteen 2015 Suomessa.

Taulukosta 5.1 nähdään, että kaikkien yhteenkuuluvuutta kuvaavien tekijöiden osalta muutos vuodesta 2003 vuoteen 2015 on ollut negatiivinen sekä Suomessa että OECD-maissa keskimäärin. Suuri enemmistö arvioi yhteenkuuluvuutta kouluunsa myönteisesti, mutta osuus on laskenut 5–9 prosenttiyksikköä vuodesta 2003 vuoteen 2015. Muutos on ollut OECD-maissa keskimäärin lähes identtinen Suomen kanssa. Suomalaisnuoret kokevat edelleen keskimääräistä hieman vahvempaa yhteenkuulu-

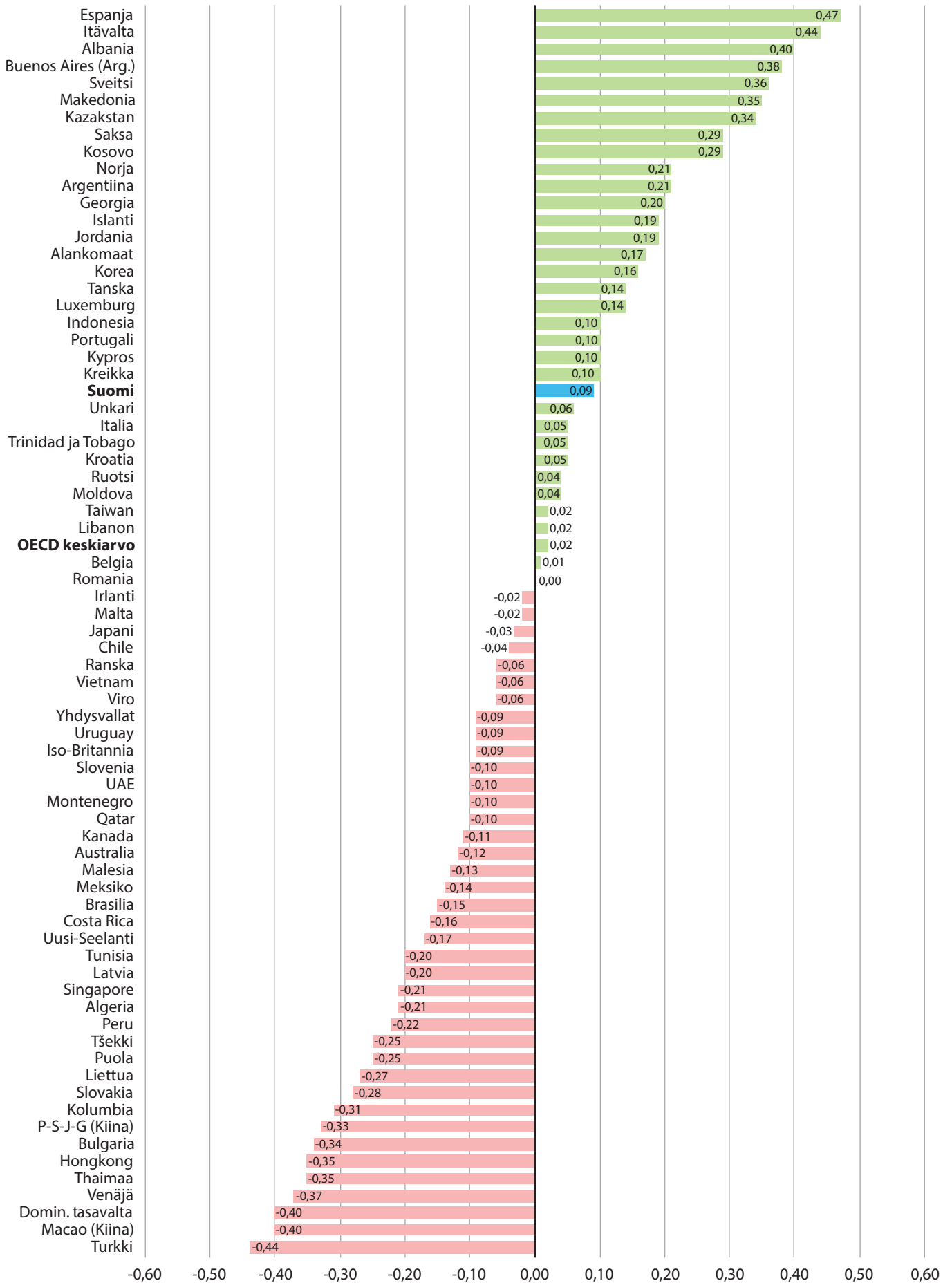
vuutta kouluunsa. Kuitenkin Suomessakin niiden oppilaiden osuus, jotka kokevat olevansa ulkopuolisia suhteessa omaan kouluyhteisöönsä, on arviolta noin 15 prosenttia kaikista oppilaista. Kun ajatellaan sitä, kuinka keskeinen rooli koululla on nuoren kasvun tukemisessa sosiaalisen yhteisönsä jäseneksi, havaitusta tuloksesta ja erityisesti tapahtuneesta kehityksestä on syytä olla hyvin huolissaan.

Oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta kouluunsa kuvaavan kokonaisindeksin (keskiarvo=0, keskihajonta=1) oli vuonna 2015 suomalaisoppilailla (0,09) eli hieman OECD-maiden keskiarvoa korkeampi. Myös muissa Pohjoismaissa oppilaat tunsivat jonkin verran keskimääräistä vahvempaa yhteenkuuluvuutta. Indeksien arvo oli Norjassa 0,21, Islannissa 0,19, Tanskassa 0,14 ja Ruotsissa 0,04. Korkeimpia arvoja saivat Espanja (0,47), Itävalta (0,44), Albania (0,40) ja Sveitsi (0,36). Vastaavasti erityisen heikoksi yhteenkuuluvuuden kokivat muun muassa Turkin (-0,44), Macaon (-0,40), Venäjän (-0,40), Hongkongin (-0,35) ja Kiinan alueiden (-0,33) oppilaat.

Taulukko 5.1 Yhteenkuuluvuutta kouluyhteisöönsä myönteisesti arvioivien oppilaiden osuus Suomessa ja OECD-maissa (suluissa) keskimäärin (Täysin eri mieltä tai eri mieltä olevien oppilaiden osuus prosentteina)

Väittämä	Suomi 2003 (OECD 2003)	Suomi 2012 (OECD 2012)	Suomi 2015 (OECD 2015)
Tunnen itseni ulkopuoliseksi (tai syrjäytyneeksi) koulussa.	94 (93)	91 (89)	88 (83)
Saan helposti ystäviä koulussa. (käännetty)	88 (89)	86 (87)	80 (78)
Tunnen kuuluvani kouluun. (käännetty)	89 (82)	84 (82)	80 (73)
Koulussa oloni on vaivaantunut ja tunnen olevani väärässä paikassa.	91 (90)	86 (88)	83 (81)
Toiset oppilaat tuntuvat pitävän minusta. (käännetty)	87 (85)	88 (89)	82 (82)
Tunnen oloni koulussa yksinäiseksi.	94 (92)	91 (91)	88 (85)

Kuvio 5.1 Oppilaan yhteenkuuluvuuden tunne kouluunsa

Suomessa poikien yhteenkuuluvuus kouluunsa oli selvästi tyttöjä voimakkaampaa. Indeksien arvo pojilla oli 0,19 ja tytöillä -0,02. Poikien ja tyttöjen välinen ero oli Suomessa Ison Britannian (0,24) jälkeen toiseksi suurin. OECD-maissa keskimäärin ero oli saman suuntainen mutta pienempi (0,08) kuin Suomessa. Pojat kokivat 42 maassa tyttöjä voimakkaampaa yhteenkuuluvuutta kouluunsa ja 24 maassa tilanne oli päinvastainen.

Indeksiin sisältyvistä osioista suurin ero oli väittämässä ”Saan helposti ystäviä koulussa”. Suomalaisista tytöistä vain 75 prosenttia oli täysin samaa tai samaa mieltä tästä väittämästä, kun pojista näin koki 84 prosenttia. Myös väittämästä ”Toiset oppilaat tuntuvat pitävän minusta” pojat olivat selvästi useammin samaa mieltä kuin tytöt. Myönteisten vastausten ero oli 8 prosenttiyksikköä. Väittämässä ”Tunnen oloni koulussa yksinäiseksi” ero oli 6 prosenttiyksikköä ja suunnaltaan sama.

Koettu yhteenkuuluvuus kouluyhteisöön vaihteli jonkin verran myös oppilaiden kotitaustan mukaan. Taustaltaan korkeimpaan kodin sosio-ekonomiseen ryhmään (neljännekseen) kuuluvien oppilaiden keskiarvo yhteenkuuluvuus-indeksillä oli 0,23 yksikköä korkeampi kuin alimpaan neljännekseen kuuluvilla oppilailta. Ero vastasi siis noin yhtä neljäsosaa hajonnan yksikköä. Vastaava ero OECD-maissa oli keskimäärin 0,21 yksikköä.

Yhteenkuuluvuuden tunne kouluun on varsin voimakkaasti yhteydessä oppilaan yleiseen tyytyväisyyteen nyky-

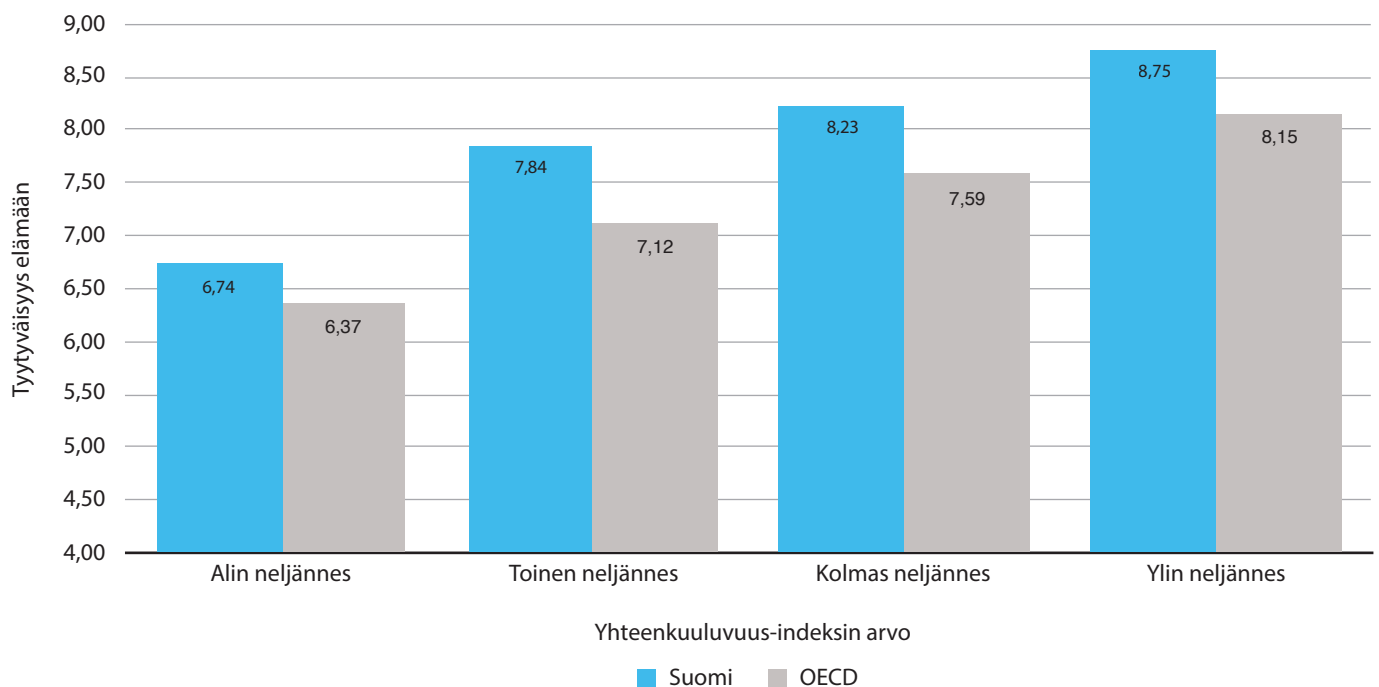
seen elämäänsä. Ne oppilaat, joiden yhteenkuuluvuuden tunne kouluunsa oli voimakas olivat myös keskimääräistä huomattavasti tyytyväisempiä elämäänsä.

Yhteenkuuluvuuden voimakkaimmaksi kokevan oppilaiden neljänneksen tyytyväisyysarvo oli keskimäärin 8,75, kun vastaavasti yhteenkuuluvuuden heikoimmaksi kokevan neljänneksen tyytyväisyysarvo oli 6,74. Ääriyhmien välinen ero, 2,01 yksikköä, oli Suomessa kahdeksanneksi suurin kaikkien osallistujamaiden joukossa. Suomea suurempi ero oli Isossa Britanniassa (2,61), Irlannissa (2,45), Islannissa (2,38), Yhdysvalloissa (2,33), Koreassa (2,26), Japanissa (2,15) ja Virossa (2,11). Suomessa yhteenkuuluvuuden tunne selitti yksin 13,6 prosenttia oppilaan tyytyväisyydestä nykyiseen elämäänsä, mikä oli vertailumaiden korkein.

Oppilaan menestymisellä PISAn tiedollisissa tehtävissä ja yhteenkuuluvuudella kouluunsa ei havaittu yhteyttä Suomessa. OECD-maissa keskimäärin heikommaksi koettu yhteenkuuluvuus ennakoitiin vain lievästi heikompaa PISA-menestystä.

Kouluja vertailtaessa oppilaiden yhteenkuuluvuuden voimakkuus oli yhteydessä luokkien työskentelyilmapiiriin Suomessa. Niissä kouluissa, joissa ilmapiiri arvioitiin kielteiseksi, yhteenkuuluvuuden tunne oli selkeästi heikompi (0,01) kuin kouluissa, joissa oppilaat kokivat ilmapiirin myönteisenä (0,18). Yhteys oli saman suurinen kuin OECD-maissa keskimäärin.

Kuvio 5.2 Oppilaan yhteenkuuluvuuden tunne ja tyytyväisyys elämään

Kokonaisuutena tarkastellen oppilaiden yhteenkuuluvuus kouluunsa näyttää heikentyneen vuosituhaten alkuun verrattuna. Kehitys on ollut Suomessa samanlainen kuin OECD-maissa keskimäärin. Vuonna 2015 suomalaisoppilaat kokivat hieman keskimääräistä voimakkaampaa yhteenkuuluvuutta kouluunsa. Huolestuttavaa kuitenkin on, että noin 15 prosenttia oppilaista kokee selvästi vieraantuneisuutta omaan yhteisöönsä. Yhteenkuuluvuuden tunne ennakoii voimakkaasti oppilaan yleistä tyytyväisyyttä elämäänsä. Yhteys on Suomessa yksi voimakkaimpia. Poikien yhteenkuuluvuus kouluunsa on selkeästi tyttöjä voimakkaampaa. Tytöistä jopa noin viidennes viestii heikosta yhteenkuuluvuudesta kouluunsa. Kodin korkeampi sosio-ekonominen asema ennakoii jonkin verran korkeampaa yhteenkuuluvuutta. Voimakkaampi yhteenkuuluvuus ennakoii keskimääräistä myönteisempää työskentelyilmapiiriä luokassa.

Oppilaiden kokemukset opettajien toiminnasta

Oppilaat arvioivat opettajalta saamaansa tukea luonnontieteiden oppitunneilla viidellä kysymyksellä. Kysymykset koskivat opettajan tuen yleisyyttä (kuvio 6.1).

Suomalaisoppilaiden kokemukset opettajilta saamaansa tuesta olivat myönteisempiä kuin OECD-maiden oppilailta keskimäärin. Neljännes (26 %) oppilaista Suomessa koki, että opettajat osoittivat kiinnostusta heidän oppimiseensa korkeintaan vain joillain tunneilla, kun OECD-maissa näin koki keskimäärin joka kolmas (32 %). Suomalaisoppilaat (16 %) kokivat selvästi keskimääräistä (27 %) harvinaisemmaksi sen, että opettajat antoivat tarvittaessa lisäapua vain joillain tunneilla tai ei koskaan. Suomalaisoppilaista 86 prosenttia totesi, että opettaja auttaa oppilaita oppimaan useimmilla tai kaikilla tunneilla, kun OECD-keskimäärin näiden oppilaiden osuus oli 71 prosenttia. Suomalaisoppilaista vajaa neljännes (23 %) koki, että opettaja antaa korkeintaan vain joillain tunneilla oppilaille mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä. OECD-maissa keskimäärin näin totesi kolmannes (32 %) oppilaista. Suomessa 26 prosenttia ja OECD-maissa keskimäärin 31 prosenttia oppilaista totesi, että vain harvoilla tunneilla tai ei koskaan opettaja jatkaa opetustaan, kunnes oppilaat ymmärtävät asian.

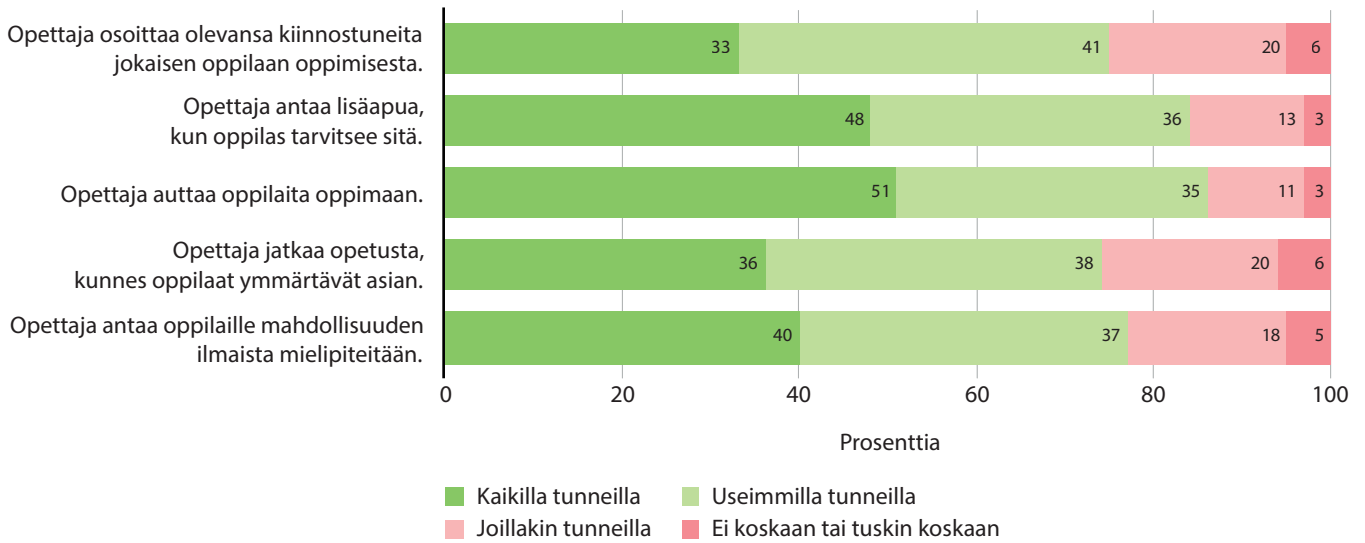
Oppilaiden kokemukset opettajan antamasta tuesta luonnontieteiden opiskelulle olivat Suomessa voimakkaasti yhteydessä oppilaiden tyytyväisyyteen nykyiseen elämäänsä. Esimerkiksi ne oppilaat, joiden havaintojen mukaan opettajat ovat kaikilla tunneilla kiinnostuneita oppilaiden oppimisesta, olivat elämäänsä erittäin tyytyväisiä (keskiarvo 8,29). Opettajan kiinnostuksen olemat-

tomaksi (ei koskaan tai tuskin koskaan) kokevilla oppilailta tyytyväisyys-indeksin arvo oli keskimäärin 7,06. Ero oli siis 1,23 yksikköä, mikä oli 49 maan joukossa kymmenenneksi suurin. Se vastaa noin kahta kolmannesta Suomen aineiston keskihajonnasta, joten ryhmien välistä ero voidaan pitää suurena. OECD-maissa keskimäärin ero vastaavien oppilasryhmien välillä oli 0,91 yksikköä. Myös oppilaiden vastaukset väittämään ”Opettaja auttaa oppilaita oppimaan” erottelivat oppilaiden tyytyväisarvioita voimakkaasti. Ero niiden välillä, jotka kokivat apua saatavan kaikilla tunneilla ja niiden, joiden mukaan apu oli lähes olematonta (ei koskaan tai tuskin koskaan) yleisessä tyytyväisyydessä elämään oli 1,25 yksikköä. Vastaava ero OECD-maissa keskimäärin oli 0,90. Muiden kuvion 6.1 kysymysten kohdalta kyseisten ryhmien väliset erot tyytyväisyydessä olivat hieman pienempiä. Ne vaihtelivat Suomessa välillä 0,95–0,97 ja OECD-maissa keskimäärin 0,86–0,88. Opettajalta saadun tuen ja tyytyväisyyden välinen yhteys oli kokonaisuutena Suomessa selvästi vahvempi kuin OECD-maissa keskimäärin ja yksi vertailumaiden korkeimpia.

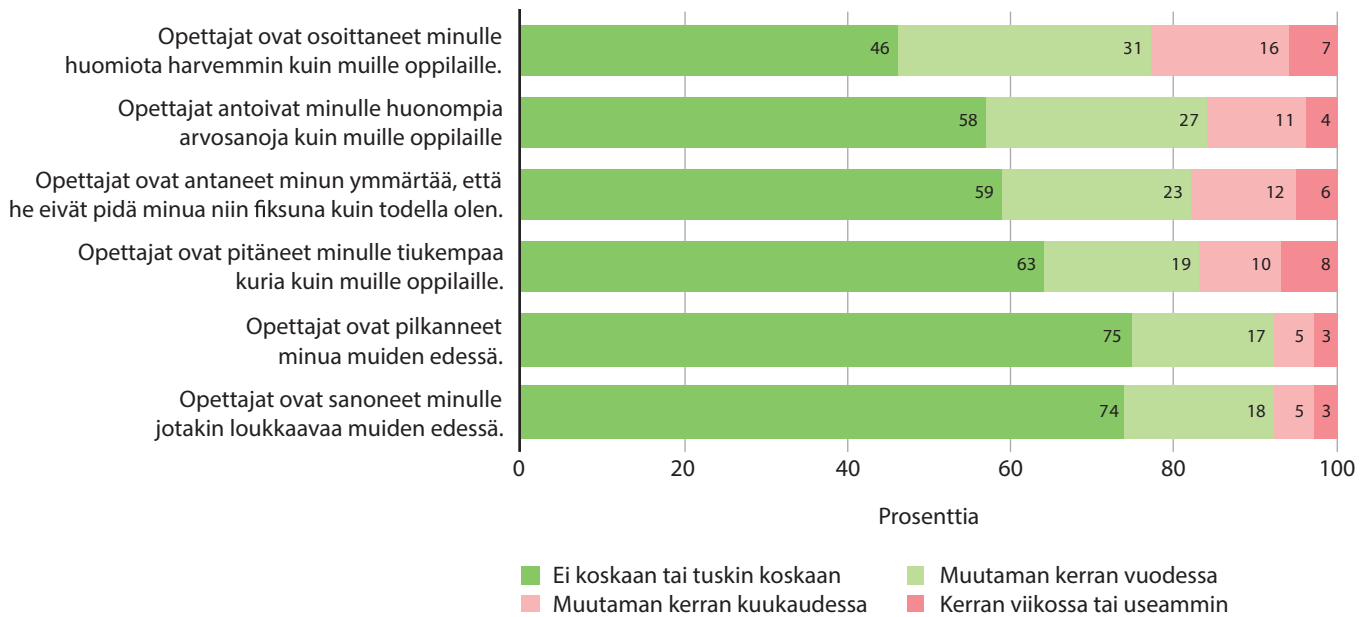
Oppilaat arvioivat myös kokemaansa opettajien epäoikeudenmukaista toimintaa ottamalla kantaa kuviossa 6.2 esitettyihin väittämiin. Kysymyksessä oppilaille annettu tarkastelujakso oli viimeiset 12 kuukautta.

Suomalaisoppilaiden kokemukset opettajien taholta kokemasta epäoikeudenmukaisesta kohtelusta olivat lähellä OECD-maiden keskiarvoa. Joka kahdestoista (8 %) suomalaisoppilas oli kokenut suoranaista pilkkua ja loukkaavaa puhetta opettajan taholta vähintään muuta-

Kuvio 6.1 Opettajan tarjoama tuki oppilaan oppimiselle

Kuvio 6.2 Oppilaiden kokema opettajien epäoikeudenmukainen toiminta

man kerran kuukaudessa. OECD-maiden keskiarvo molempien kysymysten osalta oli 10 prosenttia. Muutaman kerran vuodessa tällaisia kokemuksia oli vajaalla viidenneksellä suomalaisoppilasta. Osuudet olivat lähes samoja OECD-maissa keskimäärin. Hieman useampi oppilas koki omalla kohdallaan opettajien arvostelun olleen epäoikeudenmukaista (15 %) ja kurinpidon ankarampaa (18 %) muihin oppilaisiin verrattuna vähintään muutaman kerran kuukaudessa. Vastaavat osuudet OECD-maissa keskimäärin olivat 18 ja 14 prosenttia. Lähes neljänneksellä (23 %) nuoria oli yhtä säännöllisiä kokemuksia siitä, että opettajat eivät olleet huomioineet heitä yhtä usein kuin muita oppilaita (OECD-keskiarvo 35 %). Vaajaa viidenes (18 %) suomalaisoppilasta tunsu opettajien aliarvioineen heidän älykkyytään vähintään useita kertoja kuukaudessa, mikä oli OECD-maiden keskiarvoa (14 %) korkeampi osuus.

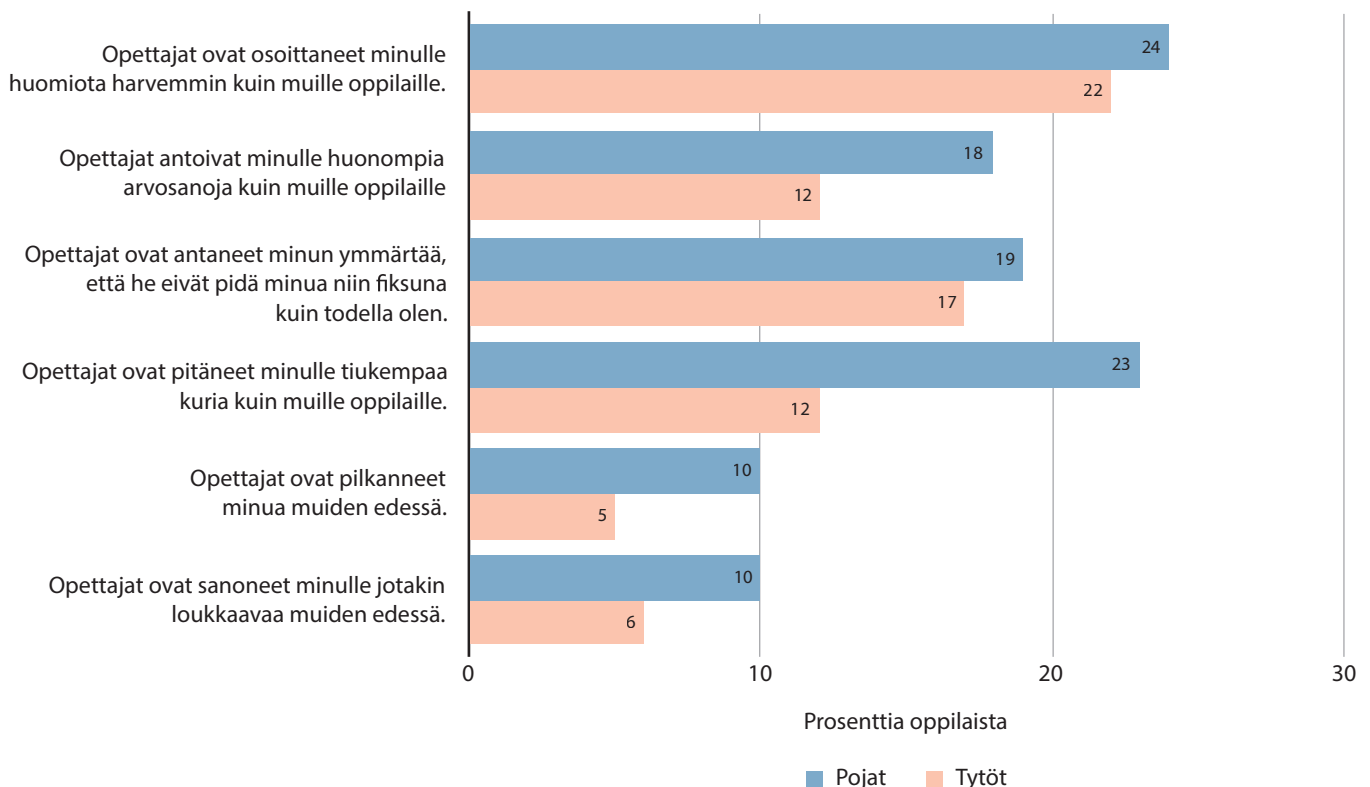
Pojat kokivat opettajien kohdelleen heitä epäreilusti tyttöjä selvästi useammin (kuvio 6.3). Pojista 23 prosenttia oli kokenut säännöllisesti opettajien kurinpidon omalta kohdaltaan muita oppilaita tiukemmaksi. Tytöistä 12 prosentilla oli vastaavia kokemuksia. Pojista yhtä säännöllisesti opettajan pilkkaa (10 %) ja loukkaavia huomau-

tuksia (10 %) oli kohdannut noin kaksinkertainen määrä tyttöihin verrattuna. Pojista huomattavasti useampi oli mielestään saanut säännöllisesti muita oppilaita huonompia arvosanoja kuin tytöistä. OECD-maissa keskimäärin erot tyttöjen ja poikien kokemuksissa olivat hyvin samankaltaisia kuin Suomessa.

Kotitausta heijastui oppilaiden kokemuksiin jonkin verran. Korkeimman sosio-ekonomisen taustan omaavista oppilaita (neljänneksestä) noin joka viides (19 %) koki opettajien huomioineen heitä muita harvemmin. Vastaava osuus alimmista ryhmästä tulevilla oppilailta oli 25 prosenttia. Edellisen ryhmän nuorista 18 prosenttia koki saaneensa muita huonompia arvosanoja ainakin muutaman kerran kuukaudessa kun jälkimmäisessä 11 prosenttia tunsu näin. Joka viides (20 %) alimman sosio-ekonomisen ryhmän nuorista koki, että opettajat aliarvioivat heidän älykkyytään, kun taas ylimmästä ryhmästä tulevista näin koki 14 prosenttia. Muiden kysymysten osalta eroja ei ollut. OECD-maissa keskimäärin oppilaiden kokemukset erosivat suhteessa perhetaustaan samansuuntaisesti, mutta erot olivat selvästi Suomea pienempiä.

Oppilaan menestyminen PISA-tehtävissä oli yhteydessä hänen kokemuksiinsa opettajan epäoikeudenmukaisesta

Kuvio 6.3 Tyttöjen ja poikien kokemukset säännöllisestä (useita kertoja kuukaudessa tai useammin) opettajien epäoikeudenmukaisesta toiminnasta

kohtelusta. Kun oppilaat jaettiin koettua epäreilua kohtelua kuvaavan indeksin mukaan neljään tasasuuruiseen ryhmään, vähiten epäreilusti kohdellun ryhmän menestyminen luonnontieteissä oli lähes identtinen (554 ja 553 pistettä). Toiseksi eniten epäreiluutta kokeneiden osaaminen oli jo selvästi heikompaa (531). Useimmin epäoikeudenmukaista kohtelua kokenut neljännes (491 pistettä) jäi jo huomattavasti jälkeen muista. Ero ääri- ja neljänneksen välillä on siis 63 pistettä mikä vastaa noin 1,5 kouluvuoden opintoja. Ero oli maiden suurin ja selkeästi OECD-maiden keskiarvoa (42 pistettä) korkeampi.

Kokonaisuutena tarkastellen opettajan osoittaman tuen omalle oppimiselle koki vähäiseksi noin viiden-

nes oppilaista. Tuen määrä koettiin kuitenkin OECD-maiden keskiarvoa korkeammaksi. Koettu opettajan tuki heijastui voimakkaasti oppilaan tyytyväisyyteen nykyiseen elämäänsä. Jossain muodossa opettajan säännöllistä epäoikeudenmukaista kohtelua oli kokenut pojista 42 prosenttia ja tytöistä 36 prosenttia. Kokonaisuutena suomalaisoppilaiden kokemukset olivat lähellä OECD-maiden keskiarvoa. Pojilla oli selvästi tyttöjä useammin kokemuksia opettajan epäoikeudenmukaisesta kurinpidosta sekä opettajan loukkaavasta puheesta ja pilkanteosta. Koettu opettajan epäoikeudenmukaisuus heijastui Suomessa muita maita voimakkaammin oppilaan menestymiseen PISA-testissä.

Oppilaiden kokema kiusaaminen

Oppilaat kertoivat toisten oppilaiden taholta koulussa kohtaamastaan kiusaamisesta vastaamalla kuuteen eri kysymykseen. Kysymykset koskivat eri muotoisena koetun kiusaamisen yleisyyttä viimeisen 12 kuukauden aikana (kuvio 7.1).

Kuviosta 7.1 havaitaan, että oppilaista noin neljännes tai hieman useampi oli kokenut jonkin muotoista muiden oppilaiden aiheuttamaa henkistä kiusaamista vähintään muutaman kerran vuodessa. Oppilaista 10 prosenttia koki joutuneensa muiden pilkan kohteeksi muutaman kerran kuukaudessa tai useammin. Seitsemän prosenttia oppilaista koki tulleen yhtä usein eristetyksi ryhmästä. Myös joutuminen säännöllisesti, eli vähintään useita kertoja kuukaudessa, ilkeiden juorujen kohteeksi oli yhtä tavallista suomalaisoppilaiden keskuudessa.

Fyysinen kiusaaminen tai sillä uhkailu oli selvästi henkistä kiusaamista harvinaisempaa. Kuitenkin useampi kuin joka kymmenes suomalaisoppilas oli joutunut uhkailun, lyömisen tai tyrkinnän kohteeksi vähintään muutaman kerran vuodessa ja yhtä yleistä oli myös oppilaan tavaroiden riistäminen tai tuhoaminen.

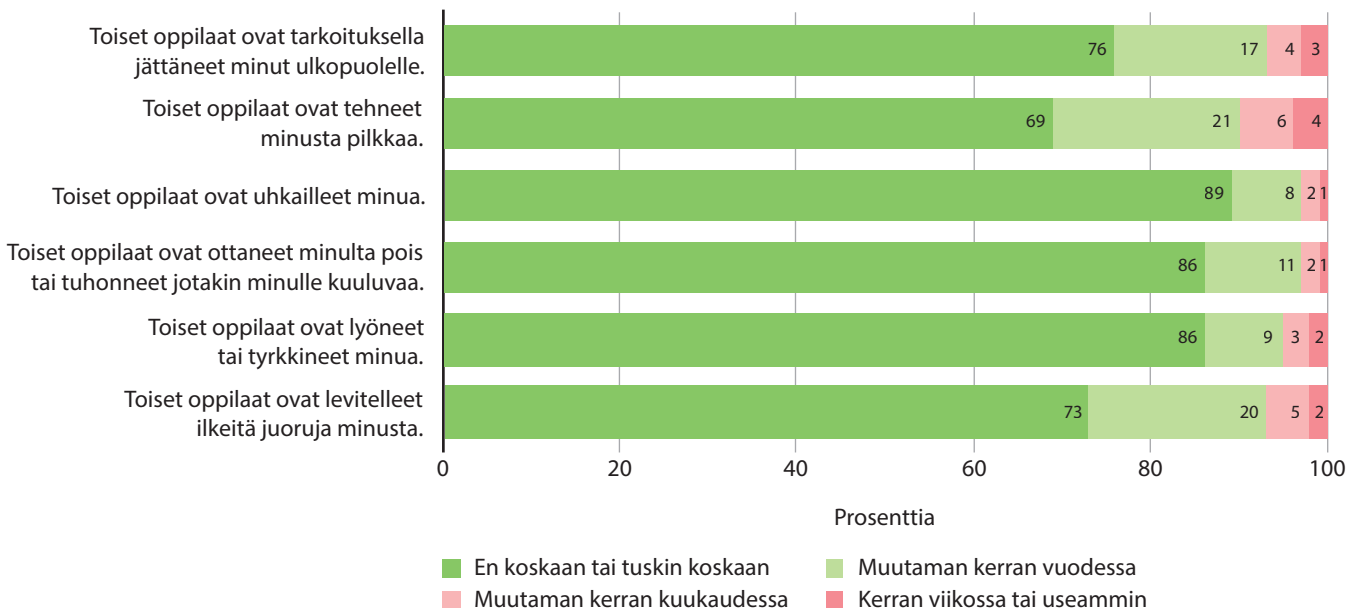
Suomalaisnuorten kokema kiusaamisen yleisyys oli kaikkien kuviossa 7.1 kuvattujen tekijöiden osalta lähellä OECD-maiden keskiarvoa tai hieman sen yläpuolella. Näistä tekijöistä laskettiin maakohtainen kokonaisindeksi, jonka keskiarvo OECD-maissa on 0 ja keskihajonta 1. Kuvio 7.2 vertailee kiusaamisen yleisyyttä eri maissa. Kuvion mukaan muiden oppilaiden taholta koettu kiusaaminen on Suomessa (0,23) hieman keskimääräistä yleisempää. Muun muassa Tanskan (0,22) ja Viron (0,24)

oppilaat kokevat kiusaamisen yleisyyden saman tasoisena kuin Suomessa. Muissa Pohjoismaissa oppilaiden kokema kiusaaminen on tätä jonkin verran vähäisempää. Norja (-0,01) edustaa OECD-maiden keskiarvoa, kun taas Ruotsin (-0,11) ja Islannin (-0,43) nuoret kokevat kiusaamisen koulussa keskimääräistä vähäisempänä. Koreassa (-1,44) oppilaat arvioivat itseensä muiden oppilaiden taholta kohdistuvan kiusaamisen kaikkein vähäisimpänä. Kaikkein yleisimpiä oppilaiden kiusaamiskokemukset olivat Latvian (0,65), Malesian (0,65), Uuden-Seelannin (0,61) ja Singaporen kouluissa.

Pojat kokivat itseensä kohdistuneen kiusaamista hieman tyttöjä yleisemmin. Kiusaamista kuvaavan indeksin arvo oli suomalaispojilla 0,29 ja tytöillä 0,17. Yksittäisiä kysymyksiä (kuvio 7.1) tarkasteltaessa erot tyttöjen ja poikien vastausten jakautumisessa näkyivät lähinnä fyysisestä kiusaamisesta koskevissa kysymyksissä. Tytöistä vain yksi prosentti oli kohdannut säännöllisesti (vähintään muutaman kerran kuukaudessa) uhkailua ja tavaroiden rikkomista. Pojista tällaisia kokemuksia oli 4–5 prosentilla. Tytöistä kahdella prosentilla oli säännöllisiä kokemuksia lyömisestä tai tyrkkimisestä, kun taas pojista kahdeksan prosenttia oli kokenut vastaavaa koulutoveriensa taholta. Tytöt (8 %) raportoivat hieman poikia (6 %) useammin ilkeästä itseensä kohdistuneesta juoruilusta. Muissa OECD-maissa tyttöjen ja poikien kokemukset erosivat keskimäärin samalla tavalla kuin Suomessa.

Kotitausta ei juurikaan heijastunut oppilaiden kiusaamiskokemuksiin. Alimman sosiaaliryhmän kodeista tulevista nuorista hieman useampi (9 %) kuin ylimmän

Kuvio 7.1. Suomalaisoppilaiden kokema eri muotoinen kiusaaminen edeltävän 12 kuukauden aikana (%)

sosiaaliryhmän nuorista (6 %) koki joutuneensa vähintään muutaman kerran kuukaudessa ilkeiden juorujen kohteeksi. Muiden kysymysten osalta erot olivat merkityksettömän pieniä. Kiusaamista kuvaavan kokonaisindeksin vaihtelu suhteessa sosio-ekonomiseen taustaan oli vähäistä ja epäsystemaattista. Sama havainto koski kiusaamiskokemusten ja oppilaan PISA-kokeessa menestymisen välistä yhteyttä.

Sen sijaan oppilaan kiusaamiskokemusten ja yhteenkuuluvuus-tuntemusten välinen yhteys oli melko voimakas. Vähiten kiusatuksi tullut oppilaiden neljännes sai arvon 0,69 yhteenkuuluvuutta kouluun kuvaavalla indeksillä. Eniten kiusatuksi kokeneessa neljänneksessä vastava arvo oli -0,13. Ero oli siis 0,82 yksikköä eli lähes yhden keskihajonnan verran. Kiusaamiskokemusten yleisyyden ja yhteenkuuluvuuden voimakkuuden välillä korrelaatio oli Suomessa -0,30. OECD-maissa keskimäärin korrelaatio oli -0,26 ja ääriyhmien välinen ero 0,80.

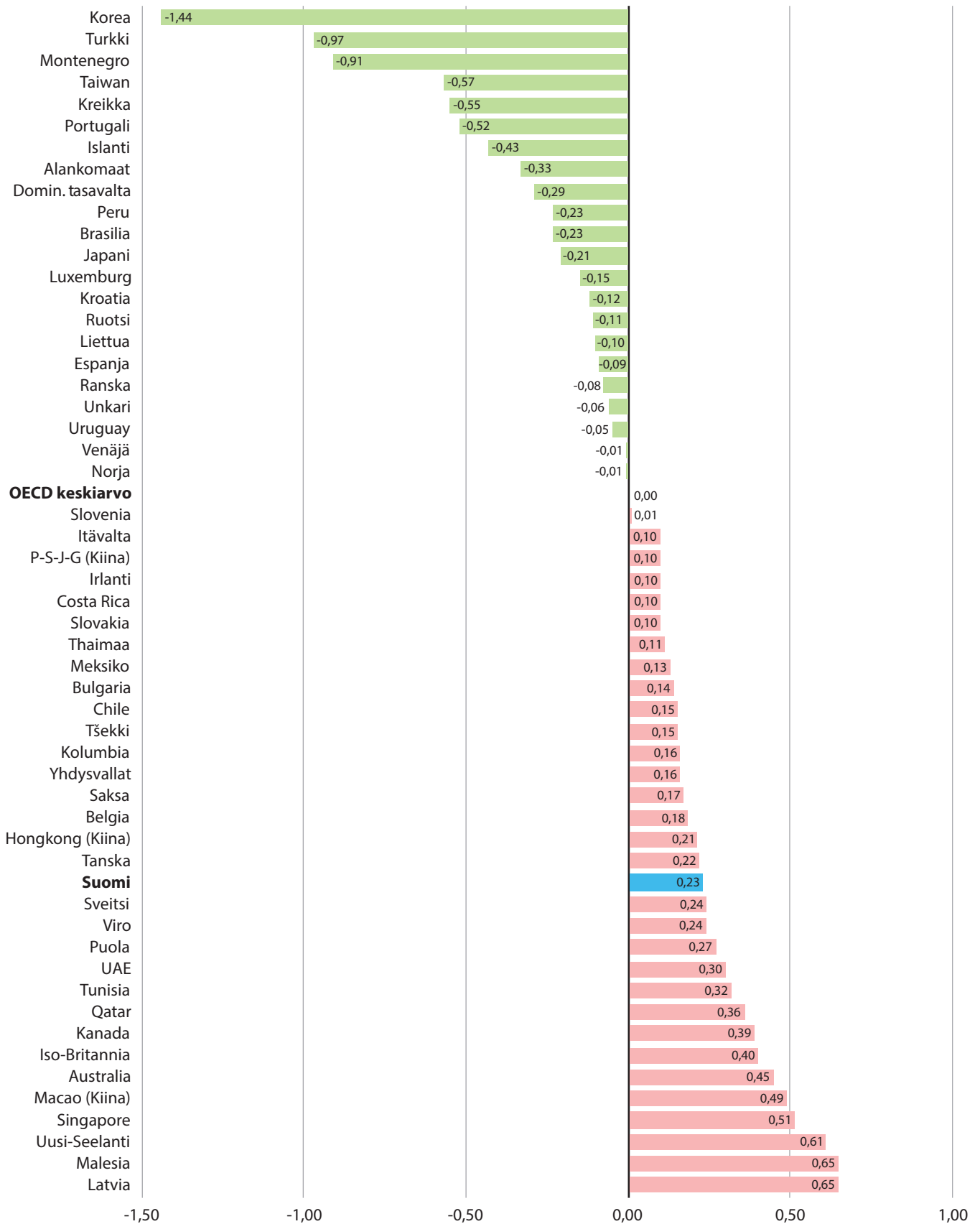
Niistä oppilaista, jotka kokivat tulleen ainakin jossain muodossa säännöllisesti kiusatuiksi koulussa, noin kolmannes (32 %) koki itsensä ulkopuoliseksi suhteessa kouluyhteisöön. Niistä, joilla kiusaamiskokemukset olivat vähäisiä, ulkopuoliseksi kokevien osuus oli 10 prosenttia. Myös opettajan epäoikeudenmukaiseksi koettu toiminta oli yhteydessä oppilaan kiusaamiskokemusten yleisyyteen. Kaikista oppilaista 20 prosenttia koki opettajan kohdellaan heitä ainakin joissain asioissa usein epäoikeudenmukaisesti. Ainakin jossain muodossa toisten

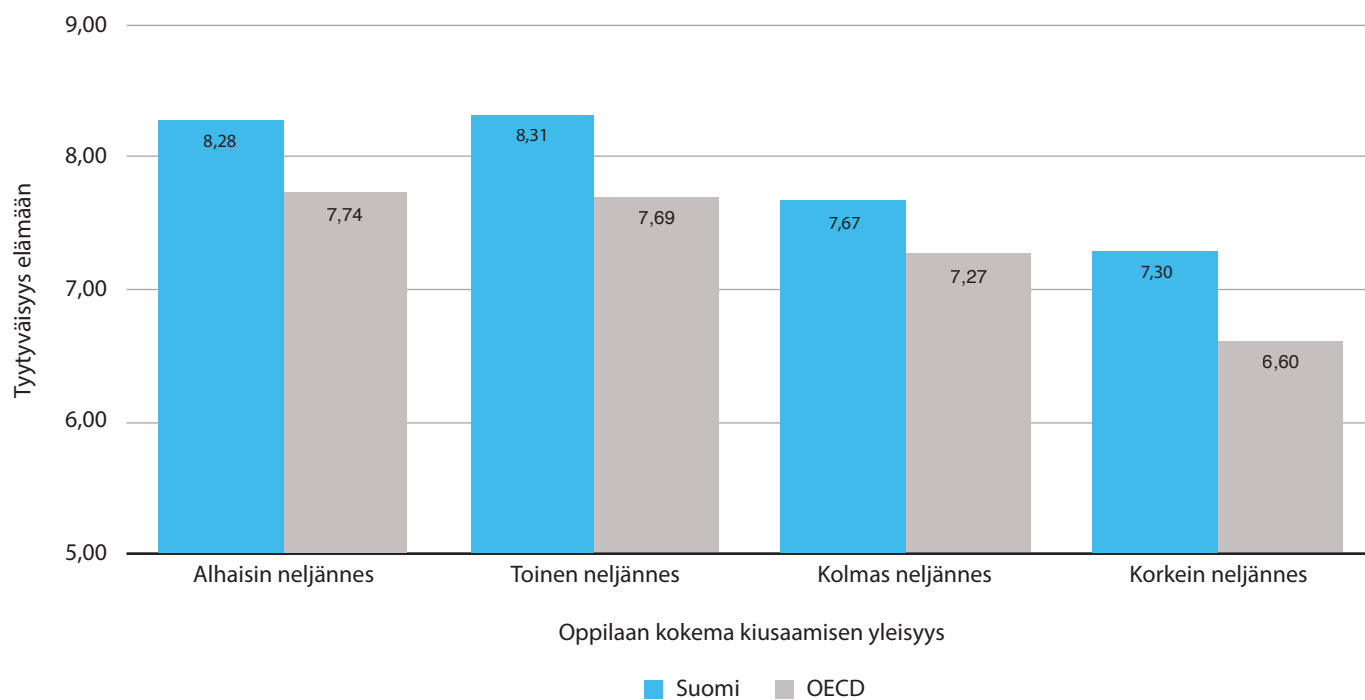
oppilaiden taholta kiusatuksi tulleista oppilaista hieman alle puolet (45 %) koki myös tulleen opettajan taholta epäreilusti kohdelluksi.

Oppilaiden yleinen tyytyväisyys elämäänsä vaihteli melko voimakkaasti sen suhteen kuinka yleisiä heidän kiusaamiskokemuksensa olivat. Kun oppilaat ryhmiteltiin neljään tasasuureen ryhmään kiusaamiskokemusten yleisyyden perusteella, vähiten kiusaamiskokemuksia omaavassa ryhmässä tyytyväisyyskeskiarvo oli 8,28. Eniten kiusatuksi tulleen ryhmän keskiarvo oli 7,30 (kuvio 7.3). Ero ryhmien välillä oli siis 0,98 yksikköä, mikä vastaa runsasta puolta keskihajontaa. OECD-maissa keskimäärin ero oli Suomea jonkin verran suurempi eli 1,14 yksikköä. Suomessa ääriyhmien ero oli 48 maan joukossa 12. pienin. Voimakkainta kiusaamiskokemusten yleisyyden ja oppilaan elämäänsä tyytyväisyyden yhteys oli Isossa-Britanniassa (ääriyhmien ero 1,67), Islannissa (1,59), Venäjällä (1,45), Irlannissa (1,41) ja Saksassa (1,37).

Kokonaisuutena tarkastellen noin neljännes suomalaisoppilaista oli kokenut henkistä ja noin joka kymmenes fyysistä kiusaamista ainakin muutaman kerran vuodessa. Kiusaamiskokemukset olivat Suomessa jonkin verran yleisempiä kuin OECD-maissa keskimäärin. Pojat kokivat kiusaamisen tyttöjä yleisempänä. Runsaasti kiusaamista kokeneiden oppilaiden yhteenkuuluvuus kouluyhteisöön oli paljon heikompa ja yleinen tyytyväisyys elämään huomattavasti vähäisempää kuin kiusaamisen vähäiseksi kokeneilla oppilailla.

Kuvio 7.2 Oppilaiden kokema muiden oppilaiden kiusaaminen koulussa eri maissa

Kuvio 7.3 Oppilaiden kokema kiusaaminen koulussa ja tyytyväisyys nykyiseen elämään

Vanhempien tuki koulunkäynnille

PISA-tutkimukseen sisältyi myös vanhemmille osoitettu kysely. Kysely on kuitenkin vapaaehtoinen osa tutkimusta eikä Suomi osallistunut siihen. Näin ollen seuraava tarkastelu perustuu vain muutamaankin oppilaille osoitettuun kysymykseen.

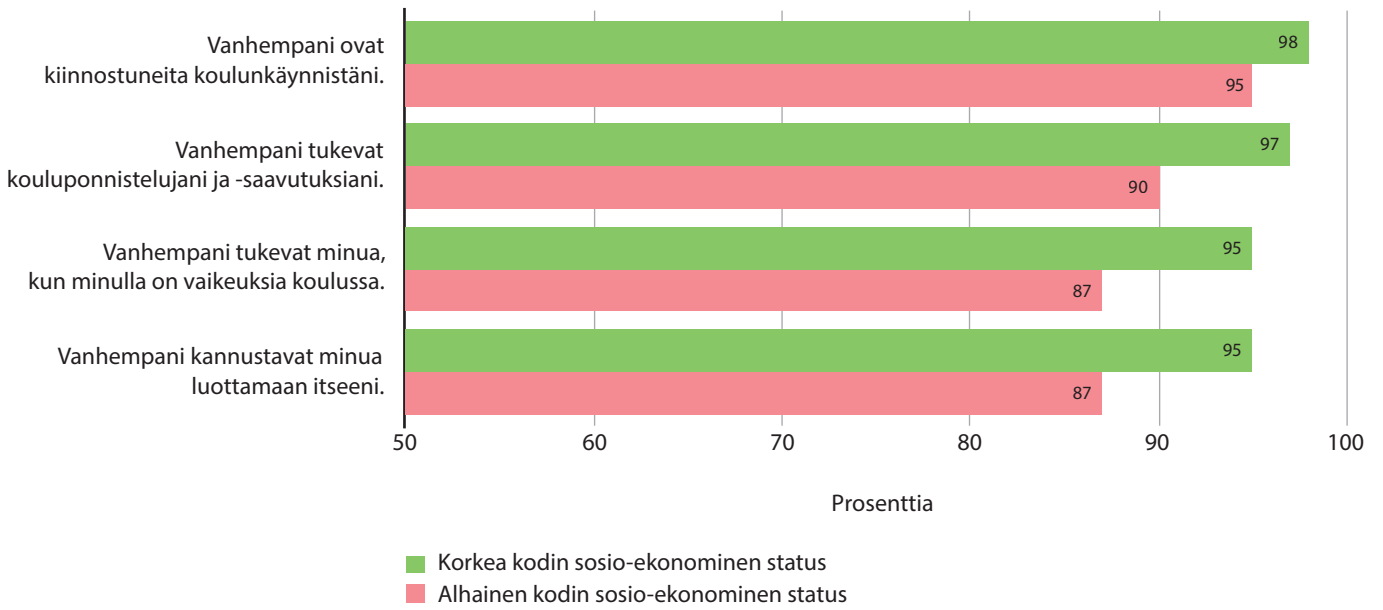
Oppilaskyselyssä oppilaalta tiedusteltiin, oliko hän keskustellut edellisenä päivänä vanhempiensa kanssa ennen ja jälkeen koulun. Suuri enemmistö oppilaista ilmoitti keskustelleensa sekä ennen (83 %) että jälkeen (95 %) koulupäivän. Vastaavat osuudet OECD-maissa keskimäärin olivat 86 ja 92 prosenttia.

Suomessa vanhempien kanssa keskustelun yleisyys oli selkeästi yhteydessä oppilaan kotitaustaan. Yhteys oli voimakkaampi kuin OECD-maissa keskimäärin. Alimman sosio-ekonomisen statuksen (neljänneksen) omaavissa kodeissa vain 77 prosenttia oppilaista ilmoitti keskustelleensa ennen kouluun lähtöä vanhempiensa kanssa, kun ylimmän neljänneksen kodeista näin tapahtui 88 prosentissa. Ääriyhmien välinen ero oli Suomessa 11 prosenttiyksikköä. Se oli Turkin (14 %-yksikköä) jälkeen toiseksi suurin ja samaa tasoa kuin Yhdysvalloissa (11 %-yksikköä). OECD-maissa keskimäärin ero oli 6,4 prosenttiyksikköä. Koulupäivän jälkeen oppilaan ja vanhempien keskustelu oli Suomessa ollut alimman sosiaaliryhmän kodeissa (neljänneksessä) 7 prosenttiyksikköä harvinaisempaa kuin ylimmässä neljänneksessä. OECD-maissa keskimäärin ero oli 4 prosenttiyksikköä, ja yksittäisistä maista ero oli Suomea suurempi Turkissa (14 %-yksikköä) ja Yhdysvalloissa saman suuruinen (7 %-yksikköä).

Oppilaita pyydettiin arvioimaan myös vanhempien osoittamaa kiinnostusta ja tukea koulunkäynnille. Suuri enemmistö oppilaista koki vanhempiensa tuen ja kannustuksen huomattavana. Suomalaisnuoret arvioivat kodin tuen vielä OECD-maiden keskiarvoa hieman myönteisemmäksi. Suomalaisoppilaista 96 prosenttia oli samaa tai täysin samaa mieltä väittämästä "Vanhempani ovat kiinnostuneita koulunkäynnistäni". Vastaava osuus oli OECD-maissa keskimäärin 94 prosenttia. Suomessa 94 prosenttia yhtyi väittämään, että "Vanhempani tukevat kouluponnisteluani ja -saavutuksiani", osuus oli sama OECD-maissa keskimäärin. Suomen, ja myös kaikkien OECD-maiden oppilaista 91 prosenttia oli samaa tai täysin samaa mieltä väittämästä, että "Vanhemmat tukevat minua, kun minulla on vaikeuksia koulussa". Väittämään "Vanhemmat kannustavat minua luottamaan itseäni" yhtyi suomalaisnuorista 91 prosenttia ja kaikkien OECD-maiden oppilaista 90 prosenttia.

Vanhempien tuki ja kiinnostus vaihteli kodin sosio-ekonomisen aseman mukaan enemmän kuin useimmissa muissa maissa tai OECD-maissa. Kun ylimmän ryhmän kodeista tulevista nuorista 95 prosenttia koki vanhempiensa kannustavan heitä luottamaan itseensä (samaa tai täysin samaa mieltä), vastaava osuus alimman ryhmän oppilaille oli 87 prosenttia. Ero (8 %-yksikköä) oli OECD-maiden suurin ja selvästi niiden keskiarvoa (4 %-yksikköä) korkeampi. Vastaava ero erilaisista taustoista tulevien oppilaiden arvioissa vanhempiensa tuesta kouluponnisteluissa ja -saavutuksissa oli 7 prosenttiyksikköä (OECD-keskiarvo 4) sekä tuesta vaikeissa koulutilanteissa

Kuvio 8.1 Kodin sosio-ekonomisen taustan (ESCS) yhteys vanhempien kiinnostukseen ja tukeen koulunkäynnille (Väittämistä samaa tai täysin samaa mieltä olevien %-osuus)

8 prosenttiyksikköä (OECD keskiarvo 6). Nämä kotitautan yhteyttä vanhempien kannustukseen kuvaavat erot olivat Suomessa kolmanneksi ja neljänneksi suurimpia kaikista OECD-maista.

Oppilaiden liikunta-aktiivisuus koulussa ja sen ulkopuolella

PISAn oppilaskyselyyn sisältyi useita kysymyksiä, jotka koskivat oppilaan liikunnan määrää ja sen säännöllisyyttä. Aluksi oppilaita pyydettiin ilmoittamaan, kuinka monta liikuntatuntia hänellä oli keskimäärin ollut kuluvan lukuvuoden aikana. Kuviossa 9.1 on esitetty suomalaisoppilaiden viikoittaisten liikuntatuntien määrän jakauma. Liikuntatuntien määrä voi vaihdella sen mukaan, kuinka paljon koulu tarjoaa liikuntaa opetusohjelmassaan kaikille yhteisenä ja valinnaisena. Vaihtelua liikuntatuntien määrään tuottavat myös oppilaan henkilökohtaiset ainevalinnat.

Valtaosalla suomalaisia 15-vuotiaista oppilaita viikoittaisia liikuntatunteja on yksi tai kaksi. Oppilaista 17 prosenttia osallistui koulussaan useammalle kuin kahdelle liikuntatunnille viikossa. Vastaava osuus OECD-maissa keskimäärin oli 22 prosenttia. OECD-maissa keskimäärin seitsemän prosenttia 15-vuotiaista nuorista ilmoitti, ettei heillä ole lainkaan liikuntaa koulussa. Yhdysvalloissa näiden oppilaiden osuus oli peräti 41 prosenttia, Uudessa-Seelannissa 40 prosenttia ja Kanadassa 24 prosenttia. Liikunta on useissa maissa tässä opintojen vaiheessa jo oppilaille valinnainen aine.

Kuviossa 9.2 on esitetty viikoittaisten liikuntatuntien määrän keskiarvo 56 tähän osaan tutkimusta osallistuneissa maissa. Eniten liikuntatunteja oppilailla on Unkarissa, Puolassa, Montenegrossa, Venäjällä ja Bulgariassa, joissa liikuntapäiviä viikossa on keskimäärin kolme tai selvästi sen yli. Vähäisimmillään liikuntaa oli keskimäärin noin yhtenä päivänä viikossa. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Costa Rica, Hongkong, Irlanti, Itävalta, Ranska,

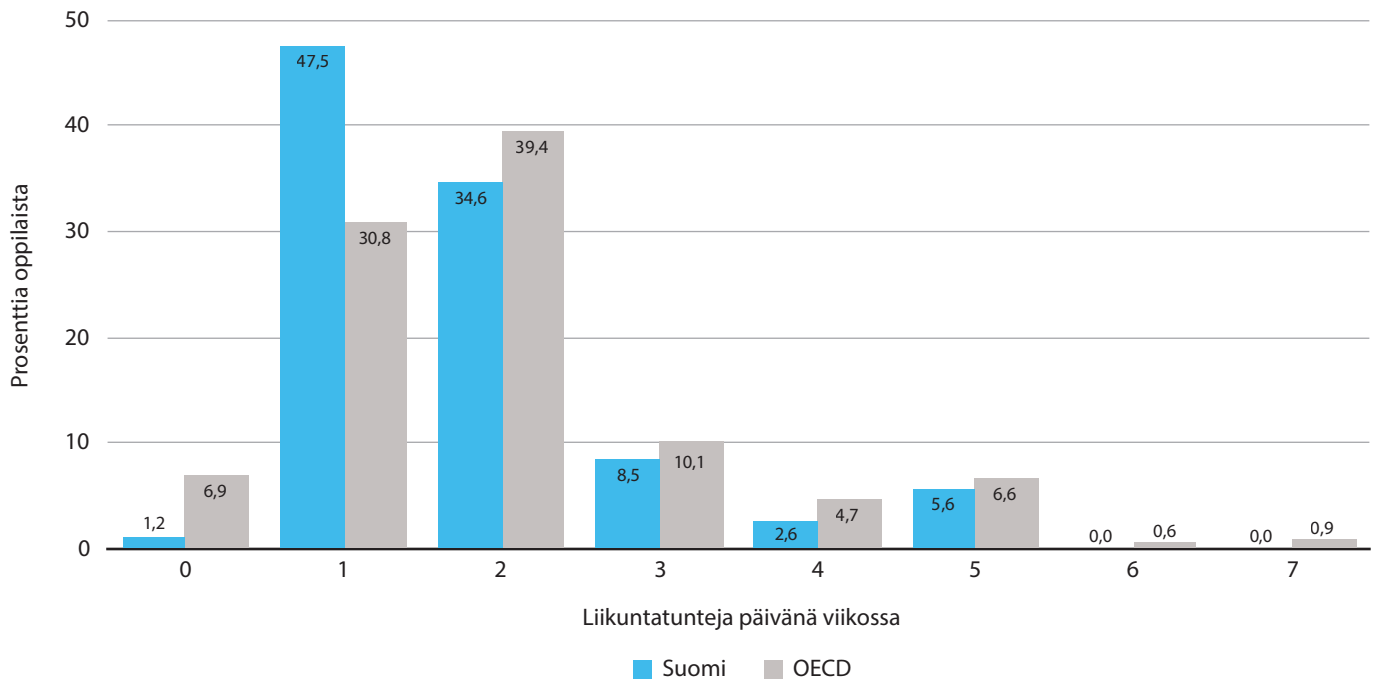
Alankomaat ja Tanska. Suomalaisissa kouluissa liikuntaa oli keskimäärin 1,8 päivänä viikossa, mikä on hieman OECD-maiden keskiarvoa vähemmän.

Vastaavalla tavalla kuin edellä oppilaita pyydettiin ilmoittamaan myös kuinka säännöllisesti he ovat harrastaneet liikuntaa vapaa-aikanaan. Oppilasta pyydettiin kertomaan erikseen, kuinka monena päivänä viimeksi kuluneiden seitsemän päivän aikana hän oli kouluajan ulkopuolella harrastanut

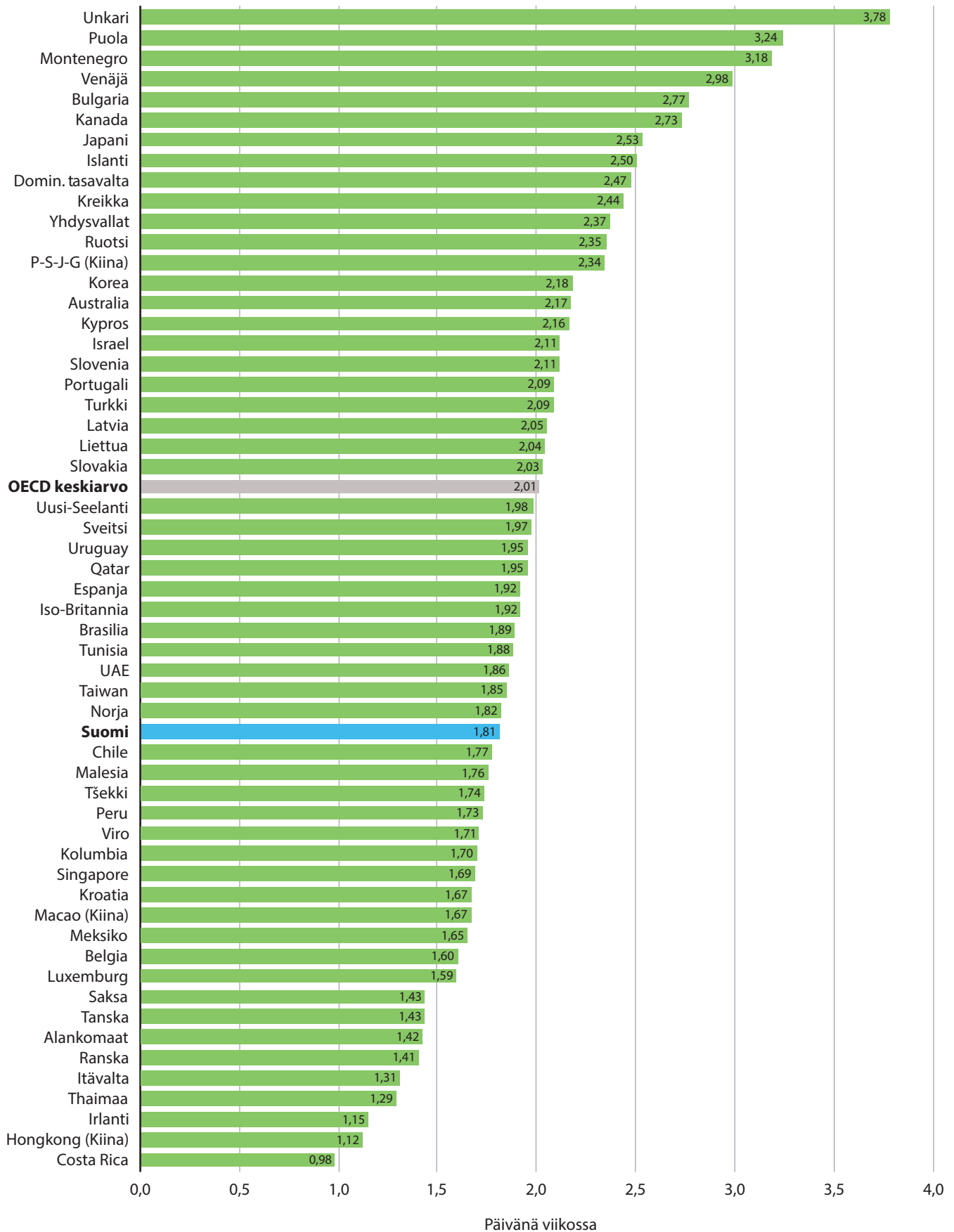
- kohtalaista liikuntaa yhteensä vähintään 60 minuuttia päivässä (esim. kävelyä, portaiden nousua, koulumatka pyöräillen);
- rankkaa liikuntaa vähintään 20 minuuttia päivässä niin, että tuli hiki ja hengästytti (esim. juoksua, pyöräilyä, aerobicia, jalkapalloa, luistelua, salibandyä)?

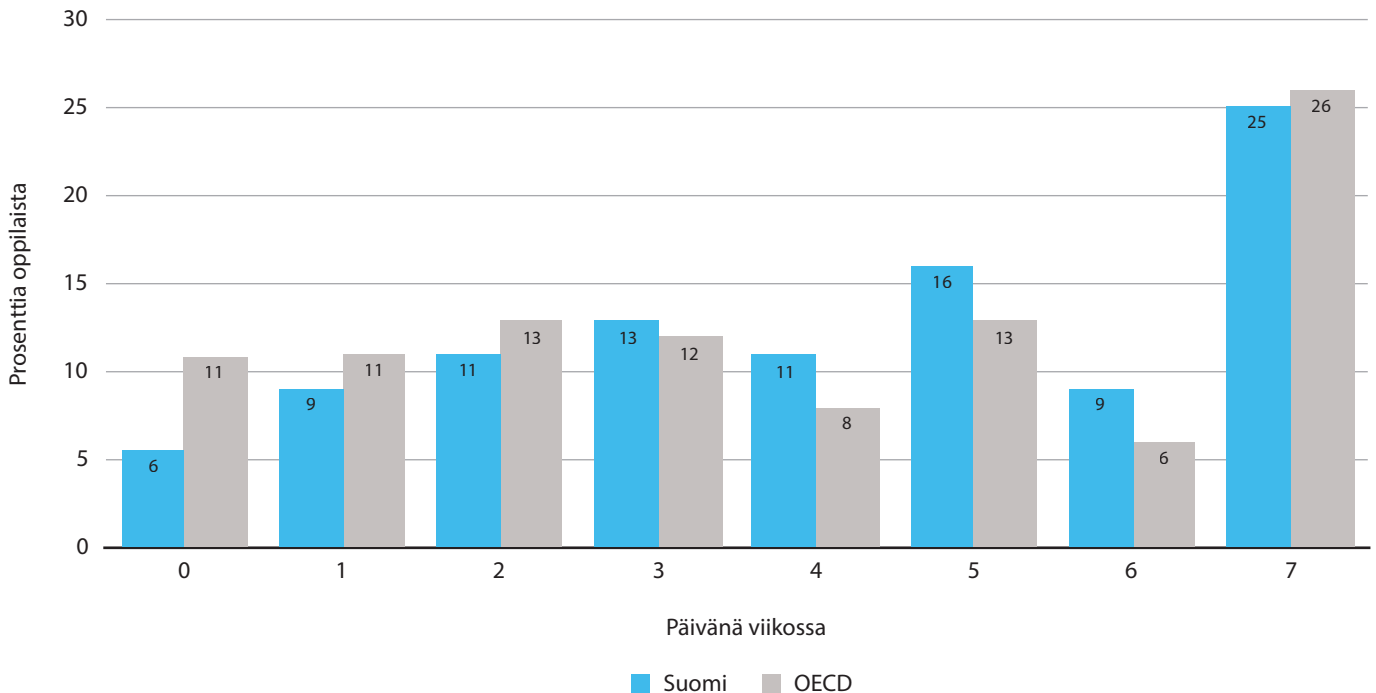
Kuviosta 9.3 nähdään, että kohtalaisen vaativan vapaaajan liikunnan yleisyys oli suomalaisoppilaiden keskuudessa jonkin verran suurempaa kuin OECD-maissa keskimäärin. Suomessa oli vertailumaista vähiten (6 %) oppilaita, jotka eivät olleet harrastaneet kohtalaista liikuntaa lainkaan. Esimerkiksi Japanissa 27 prosenttia ja Koreassa 20 prosenttia oppilaista ilmoitti, ettei ollut liikunut vapaa-aikanaan lainkaan edellisen 7 päivän aikana. Suomalaisnuorista joka neljännellä oli samana aikana ollut vähemmän kuin kolme liikunnallista päivää. OECD maissa keskimäärin näiden nuorten osuus oli 35 prosenttia. Keskimäärin neljännes oppilaita sekä Suomessa että OECD-maissa oli liikkunut jokaisena päivänä.

Kuvio 9.1 Oppilaan osallistuminen liikuntatunneille (päivänä/viikko)

Kuvio 9.2 Oppilaan ilmoittamien viikoittaisten liikuntatuntien keskiarvo eri maissa

Kuvio 9.3 Oppilaan kohtalaisen liikunnan harrastuneisuus edeltävän 7 päivän aikana

Rankkaa liikuntaa harrastaneiden osuudet hajautuivat Suomessa eri tavalla kuin vertailumaissa keskimäärin. Suomessa sekä runsaasti harrastavia että niitä, jotka eivät harrastaneet rankkaa liikuntaa lainkaan, oli vähemmän kuin OECD-maissa keskimäärin (kuvio 9.4). Suomessa joka kahdeksas nuori ei ollut hikoillut eikä hengästynyt edeltävän 7 päivän aikana kertaakaan. OECD-maissa keskimäärin joka kuudes nuori liikkui näin vähän. Liikkumattomien nuorten osuus Suomessa oli maiden vertailussa pienimpien joukossa. Esimerkiksi Japanissa 33, Koreassa 28, Ranskassa 23 ja Hongkongissa 23 prosenttia oppilaista ilmoitti, etteivät he olleet harrastaneet lainkaan rankkaa liikuntaa kyseisellä aikavälillä.

Vastaavasti niitä oppilaita, joilla rankka liikunta oli jokapäiväistä (7 päivänä viikossa) oli Suomessa seitsemän prosenttia ja OECD-maissa keskimäärin 11 prosenttia. Kokonaisuutena oppilaiden rankan liikunnan harrastuneisuuden hajonta oli Suomessa melko suurta, mutta OECD-maissa keskimäärinkin vielä tätäkin selvästi suurempaa. Erityisen suuri näiden oppilaiden osuus oli esimerkiksi Islannissa (21 %), Puolassa (19 %) ja Japanissa (17 %). Japanissa siis sekä rankkaa liikuntaa harrastamattomia että sitä runsaasti harrastavia on erittäin runsaasti muihin maihin verrattuna.

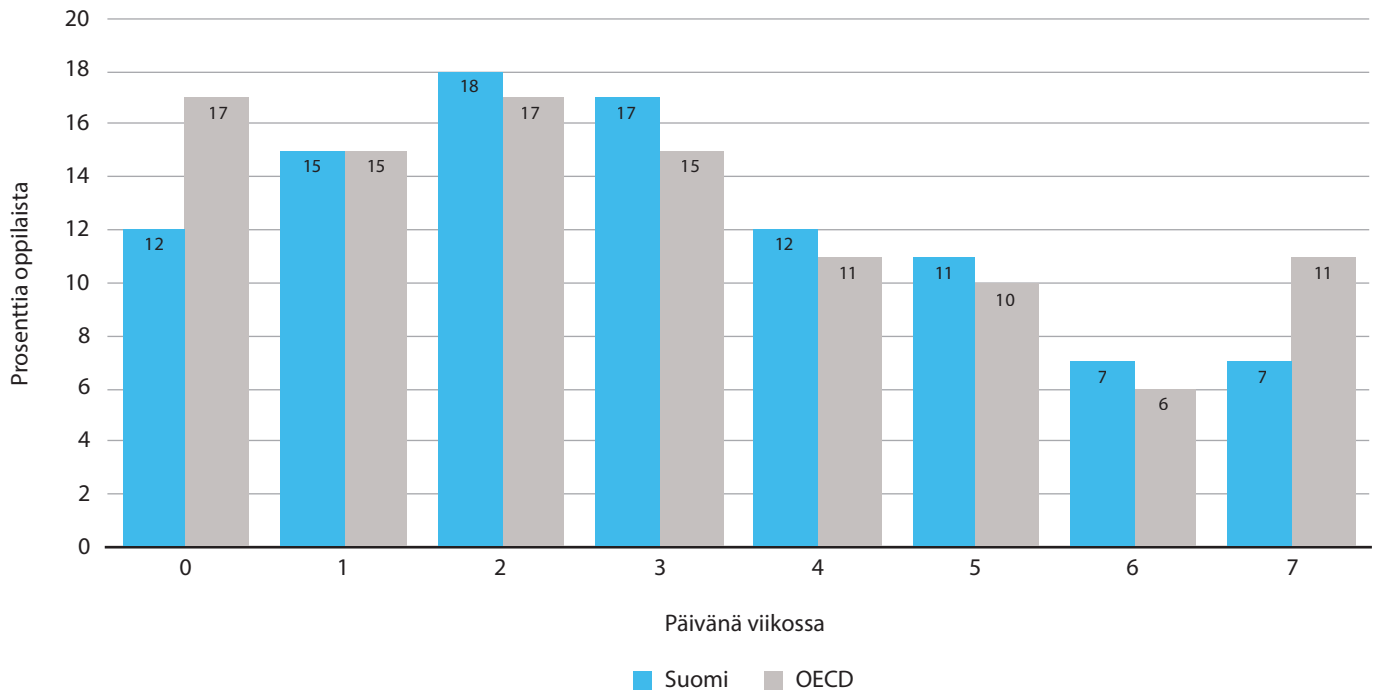
Suomessa neljä prosenttia oppilaista ei ollut vapaa-aikanaan liikkunut lainkaan, ei kohtuullista eikä rankkaa

liikuntaa, edellisen seitsemän päivän aikana. Muita maita, joissa "liikkumattomien" nuorten osuus oli pieni, olivat muun muassa Saksa (3 %), Alankomaat (3 %), Puola (4 %), Venäjä (4 %), Tanska (4 %) ja Norja (4 %). Vastaavasti muun muassa Japanissa (18 %), Brasiliassa (16 %) ja Koreassa (14 %) näitä oppilaita oli poikkeuksellisen paljon. OECD-maissa keskimäärin 7 prosenttia oppilaista ei ollut liikkunut yhtenäkin päivänä.

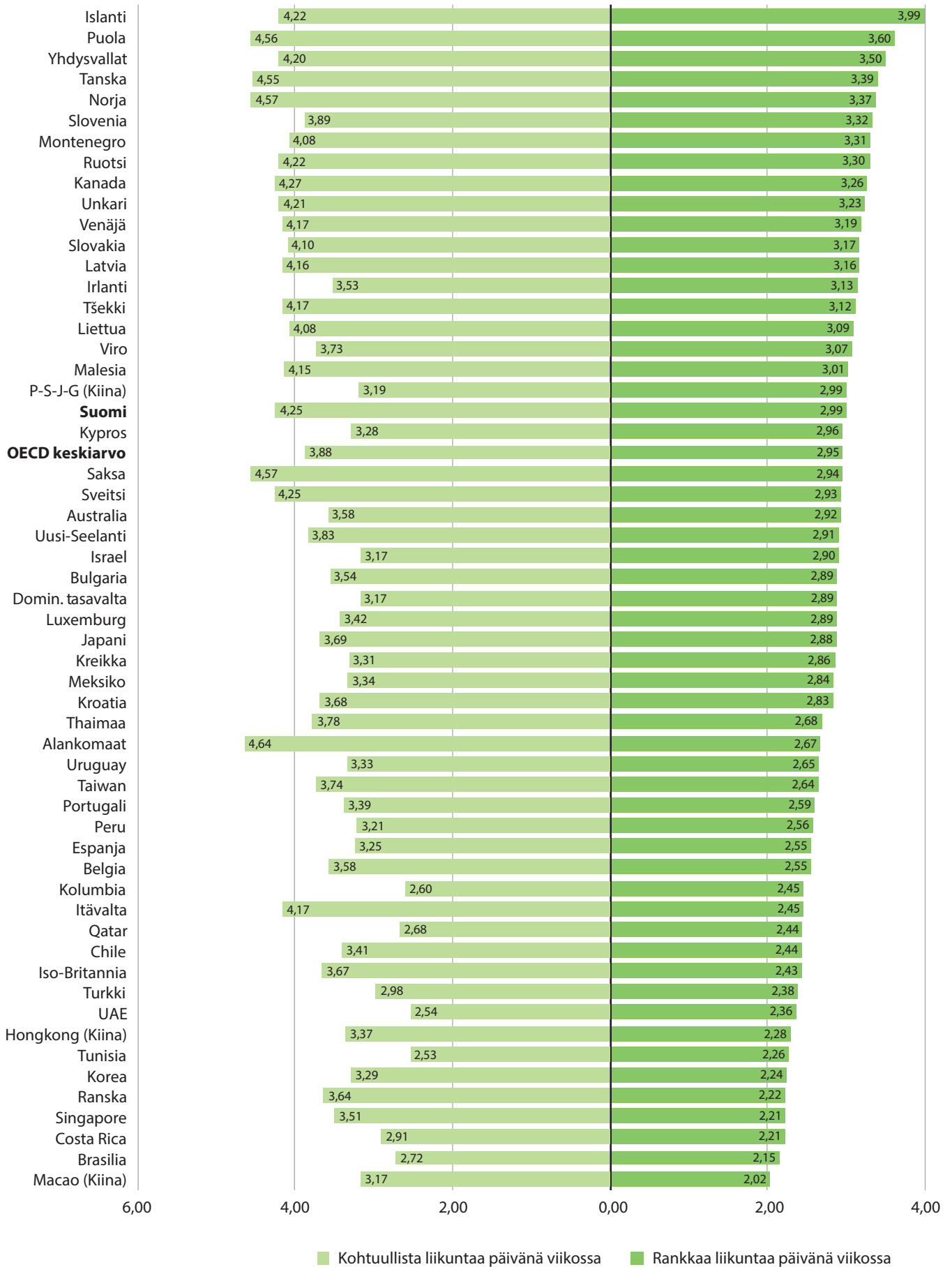
Kuviossa 9.5 vertaillaan oppilaiden vapaa-ajan liikunnan keskimääriä eri maissa edellisen seitsemän päivän aikana. Kuviossa maat on järjestetty sen mukaan, kuinka paljon oppilaat harrastavat vapaa-aikanaan rankkaa liikuntaa. Islantilaiset oppilaat harrastavat keskimäärin 4,0 päivänä rankkaa liikuntaa. Islantia seuraavat Puola (3,6 päivänä), Yhdysvallat (3,5), Tanska (3,4) ja Norja (3,4). Myös Ruotsissa (3,3) ja Virossa (3,1) nuorten rankan liikunnan päivien keskimäärä on Suomea (3,0) korkeampi. Vastaavasti muun muassa Macaossa (2,0), Brasiliassa (2,2), Singaporessa (2,2), Ranskassa (2,2), Koreassa (2,2) ja Hongkongissa oppilaat harrastavat vapaa-aikanaan rankkaa liikuntaa melko vähän. OECD-maissa keskimäärin oppilailla on vapaa-aikanaan ollut rankkaa liikuntaa keskimäärin 3,0 päivänä edeltävän seitsemän päivän aikana.

Monissa niistä maista, joissa oppilaiden rankka liikunta oli yleisintä, myös kohtuullisen liikunnan keski-

Kuvio 9.4 Oppilaan rankan liikunnan harrastuneisuus edeltävän 7 päivän aikana

Kuvio 9.5 Kohtuullista ja rankkaa vapaa-ajan liikuntaa keskimäärin edeltävän 7 päivän aikana

määrät olivat korkeita. Keskimäärin useimpana päivänä kohtuullista liikuntaa harrastivat Alankomaiden oppilaat (4,6 päivänä viikossa). Sitä seurasivat tasaisena joukkona Norjan (4,6), Saksan (4,6), Puolan (4,6) ja Tanskan (4,6) oppilaat. Seuraavina tulivat Kanada (4,3) ja Suomi (4,3). OECD-maissa keskimäärin oppilaat harrastivat vapaa-aikanaan kohtuullista liikuntaa 3,88 päivänä edeltävän seitsemän päivän aikana.

Suomessa poikien ja tyttöjen vapaa-ajan liikunnan yleisyys ei eronnut kovin merkittävästi. Sen sijaan OECD-maissa keskimäärin sukupuolten välillä oli merkittäviä eroja. Suomalaispoikien ja -tyttöjen ilmoittama kohtuullisen liikunnan päivien lukumäärä viikossa oli lähes sama. OECD-maissa keskimäärin pojat (4,0 päivänä viikossa) harrastivat kohtuullista liikuntaa jonkin verran tyttöjä (3,8) useammin. Rankkaa liikuntaa suomalaispojat (3,1 päivänä) harrastivat hieman useammin kuin tytöt (2,9). OECD-maissa keskimäärin vastaava poikien keskiarvo oli 3,4 päivänä viikossa ja tytöillä 2,5 päivänä viikossa. OECD-maissa tyttöjen ja poikien välinen ero oli siis 0,86 ja Suomessa 0,24 päivää.

Suomessa kotitausta oli melko voimakkaasti yhteydessä oppilaiden liikunnan harrastamiseen. Yhteyden selvittämiseksi oppilaat jaettiin ensin kotitaustan suhteen neljään tasasuuruiseen ryhmään. Sosio-ekonomiselta taustaltaan alimman neljänneksen oppilailla oli kohtuullista liikuntaa keskimäärin 3,9 päivänä viikossa, kun taas ylimmän neljänneksen oppilailla tällaisia päiviä oli 4,7.

Ylimmän ja alimman ryhmän välinen ero oli 0,76 päivää. OECD-maissa keskimäärin vastaava ero oli 0,71 päivää (kuvio 9.6).

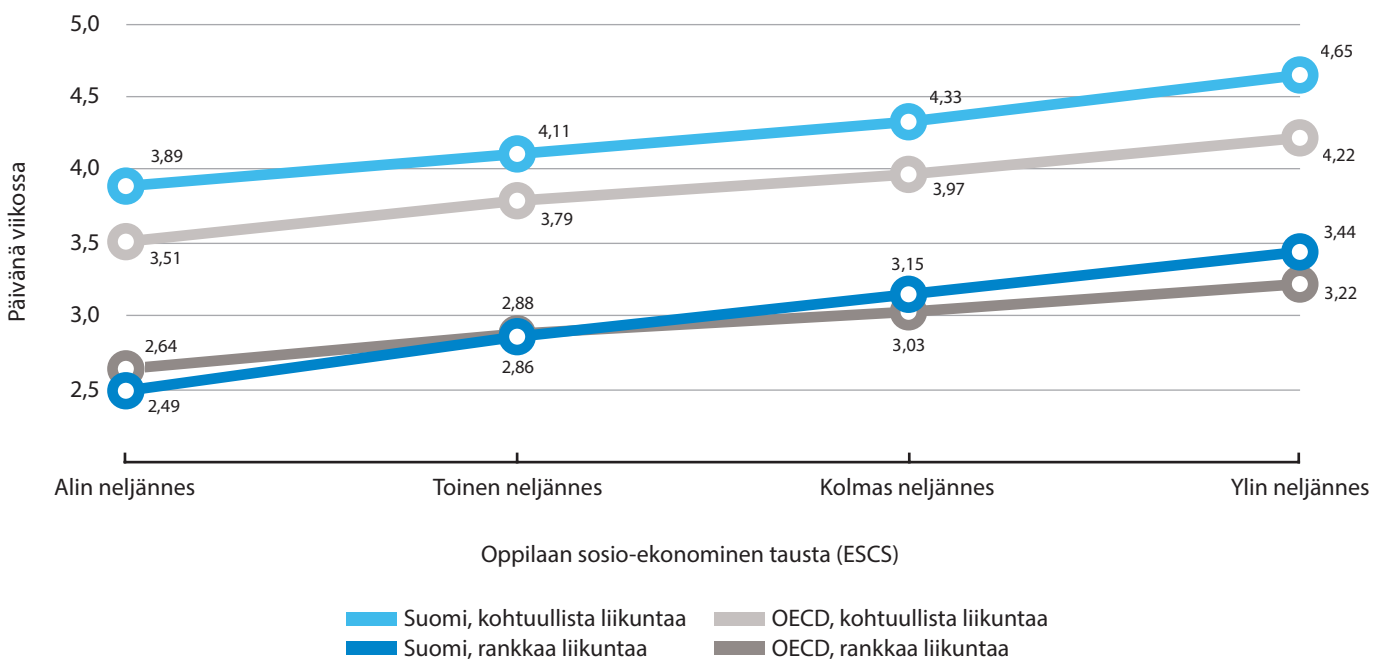
Vastaava ero suhteessa kotitaustaan oli rankkaan liikuntaan käytettyjen päivien määrässä Suomessa 0,95 päivää. OECD-maissa se oli keskimäärin 0,58 päivää. Suomessa perhetaustan yhteys rankan liikunnan yleisyyteen oli vertailumaiden suurin.

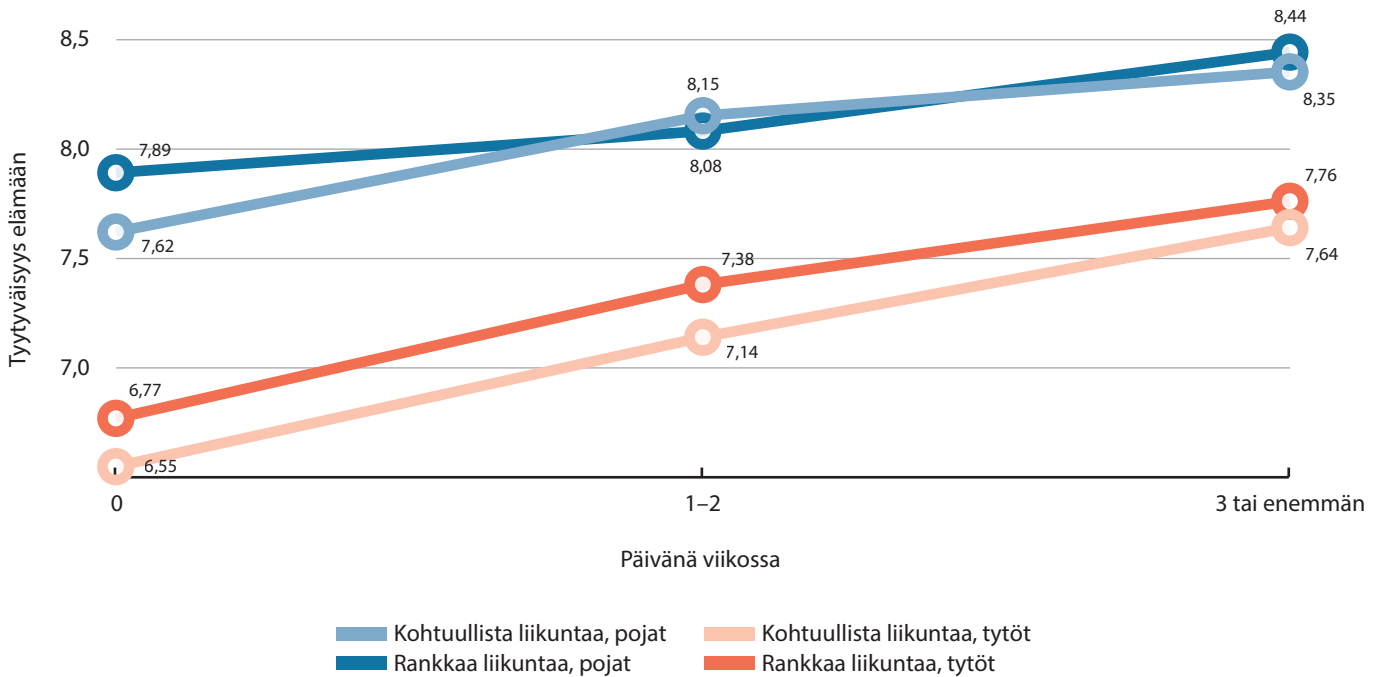
Suomessa maaseutu- ja kaupunkikoulujen oppilaiden vapaa-ajan liikuntaan käyttämä aika erosi jonkin verran. Kaupunkikoulujen oppilaiden kohtuulliseen liikuntaan käytettyjen päivien keskimäärä oli 0,49 päivää suurempi kuin maaseutukoulujen oppilailla. Rankkaa liikuntaa kaupunkioppilaat harrastivat keskimäärin 0,43 päivänä useammin kuin maaseutuoppilaat. OECD-maissa keskimäärin vastaavat erot olivat 0,33 päivää kohtuullisen ja 0,07 päivää rankan liikunnan osalta.

Oppilaiden tyytyväisyys nykyiseen elämään oli Suomessa kohtalaisen voimakkaasti yhteydessä vapaa-ajan liikunnan yleisyyteen. Yhteys oli vahvempi kuin OECD-maissa keskimäärin ja korostui suomalaisilla tytöillä poikia enemmän (kuvio 9.7).

Niiden tyttöjen tyytyväisyys elämään, jotka harrastivat kohtuullista liikuntaa vähintään kolmena päivänä viikossa, oli 1,09 yksikköä korkeampi kuin niiden tyttöjen, jotka eivät harrastaneet kohtuullista liikuntaa lainkaan. Rankan liikunnan osalta runsaasti liikkuvien (3 päivää tai enemmän) ja liikkumattomien suomalaistyttöjen (0

Kuvio 9.6 Oppilaan sosio-ekonomisen (ESCS) yhteys kohtuullisen ja rankan liikunnan yleisyyteen

Kuvio 9.7 Oppilaan vapaa-ajan liikunnan yleisyys ja tyytyväisyys elämään tytöillä ja pojilla

päivää) keskimääräinen tyytyväisyys elämään erosi 0,99 yksikköä. Suhteutettuna suomalaisoppilaiden tyytyväisyysarvioiden keskihajontaan (1,84), erot ryhmien välillä ovat huomattavia. OECD-maiden tytöillä vastaavat ryhmien väliset erot olivat 0,51 ja 0,51 yksikköä eli vain noin puolet suomalaistytöjen vastaavasta.

Suomessa poikien tyytyväisyys elämään suhteessa vapaa-ajan liikuntaan vaihteli tyttöjä selvästi vähemmän. Kohtuullisen liikunnan osalta eniten (3 päivänä tai useammin) liikkuvien ja liikkumattomien poikien tyytyväisyys elämään erosi keskimäärin 0,73 yksikköä. Rankan liikunnan osalta ryhmien tyytyväisyys-keskiarvot erosivat 0,55 yksikköä. OECD-maissa vastaavat erot pojilla olivat 0,47 ja 0,61 yksikköä.

Kohtuullisen liikunnan määrä oli jossain määrin yhteydessä oppilaan menestymiseen PISAn luonnontieteiden testissä. Luonnontieteissä heikosti menestyvät suomalaisoppilaat (taso 1 tai sen alle) ilmoittivat harrastaneensa kohtuullista liikuntaa keskimäärin 3,9 päivänä edeltävän 7 päivän aikana. Huippuosajilla (taso 5 tai 6) päiviä oli keskimäärin 4,4. Vastaavat keskiarvot OECD-maissa olivat 3,50 ja 4,1. Rankkaa liikuntaa heikot osaajat (3,0) ja huiput (3,1) harjoittivat suunnilleen yhtä aktiivisesti. OECD-maissa huippuosajien (2,8) rankan liikunnan yleisyys oli vähäisempää kuin heikkojen osaajien (3,0).

Yhteenvedon voidaan todeta, että oppilaat harrastivat koulussa liikuntaa jonkin verran harvemmin kuin OECD-

maiden oppilaat keskimäärin. Ero ei kuitenkaan ollut kovin suuri. Vapaa-ajan liikunta oli suomalaisoppilailla suunnilleen yhtä yleistä kuin OECD-maissa keskimäärin. Niiden oppilaiden osuus, jotka eivät harrastaneet vapaa-ajallaan liikuntaa lainkaan, oli pieni ja selvästi kovertailumaiden keskiarvon. Poikien ja tyttöjen liikunta-aktiivisuudessa ei Suomessa ollut eroja. Sen sijaan OECD-maissa keskimäärin pojat liikkivat selvästi tyttöjä aktiivisemmin. Kotitausta yhteys liikuntaharrastukseen oli Suomessa voimakas ja voimakkaampi kuin vertailumaisissa. Ylimmistä sosio-ekonomisen taustan omaavat nuoret liikkivat kaikkein eniten. Yleinen tyytyväisyys elämään oli korkeampi runsaasti liikkuvilla suomalaisnuorilla, ja yhteys oli tytöillä voimakkaampi kuin pojilla.

Oppilaiden osallistuminen kotitöihin ja palkallinen työssäkäynti

Lähes kaikissa maissa valtaosa oppilaista ilmoittaa osallistuvansa kotitöihin. Ainoastaan Koreassa näiden oppilaiden osuus oli alle puolet (39 %). Suomessa näiden oppilaiden osuus oli 72 prosenttia ja OECD-maissa keskimäärin 73 prosenttia. Tyypillisimmin kotitöitä tekevien osuus osallistujamaissa oli 70 ja 80 prosentin välillä. Suomessa kotitöihin osallistuminen oli tytöillä (76 %) poikia (68 %) yleisempää. Ero oli lähes kaikissa maissa samansuuntainen, mutta pääsääntöisesti hyvin pieni. Suomessa ero tyttöjen ja poikien osallistumisessa oli Itävallan, Ranskan ja Israelin jälkeen neljänneksi suurin. Myös kodin sosio-ekonominen tausta heijastui jossain määrin kotitöihin osallistumiseen. Ylimmän neljänneksen kodoista tulevista 76 prosenttia osallistui kodin askareisiin, kun alimman neljänneksen nuorilla osuus oli 68 prosenttia. Useimmissa muissa maissa nuoren kotitausta ei ollut yhteydessä kotitöihin osallistumiseen.

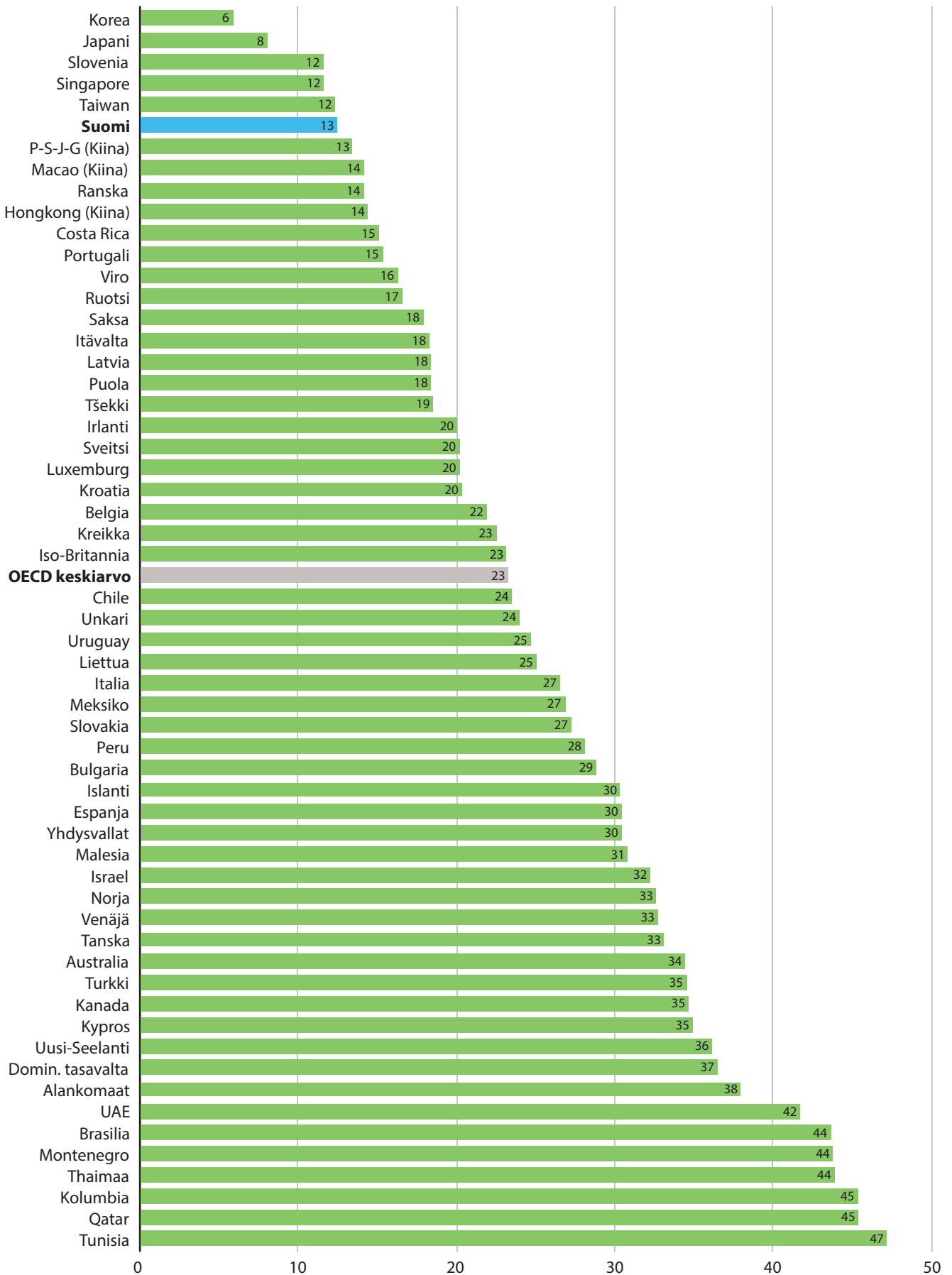
Palkallista työtä joko ennen tai jälkeen koulupäivän tekevien nuorten osuus vaihteli lähes puolesta muutamaan prosenttiin oppilaista (kuvio 10.1). Kyselyssä ei tiedusteltu palkallisen työn määrää tai sen sijoittumista oppilaan viikoittaiseen aikatauluun. Tunisia 47 ja Kolumbiassa 45 prosenttia oppilaista kertoi tekevänsä palkallista työtä koulutuntien ulkopuolella. Myös muun muassa Hollannissa (38 %), Uudessa Seelannissa (36 %) ja Kanadassa (35 %) työssäkäyviä oppilaita oli runsaasti. Vähäistä palkallista työntekoa oli monissa Aasian maissa kuten Koreassa, jossa vain kuusi prosenttia oppilaista kertoi tekevänsä palkkatyötä, Japanissa (8 %) ja Singaporessa (12 %). OECD-maissa keskimäärin 23 prosenttia oppilais-

ta teki palkallista työtä. Suomalaisoppilaista 13 prosenttia ilmoitti tekevänsä palkallista työtä koulunkäynnin ohella. Tämä oli maiden vertailussa kuudenneksi pienin osuus. Pohjoismaisessa vertailussa Suomen osuus oli kaikkein pienin. Tanskassa ja Norjassa kolmannes, Islannissa 30 prosenttia ja Ruotsissa 17 prosenttia nuorista työskenteli palkallisesti. Virossa osuus oli 16 prosenttia.

Tyttöjen ja poikien välillä osallistumisessa palkalliseen työhön oli selvä ero lähes kaikissa maissa. Suomessa pojista 16 prosenttia ja tytöistä kahdeksan prosenttia kertoi tekevänsä palkallista työtä ennen tai jälkeen koulutuntien. OECD-maiden tytöistä teki palkallista työtä 18 prosenttia, kun vastaava osuus pojilla oli 29 prosenttia.

Palkallisen työn yleisyys ei ollut Suomessa lainkaan yhteydessä oppilaiden kotitaustaan. Joissain maissa, kuten esimerkiksi Perussa, Unkarissa ja Bulgariassa, tämä yhteys on voimakas. OECD-maissa keskimäärin alimmasta kodin sosio-ekonomisesta neljänneksestä tulevat nuoret (26 %) tekivät jonkin verran useammin palkallista työtä kuin ylimmästä neljänneksestä tulevat (20 %). Ero oli tilastollisesti merkitsevä mutta ei kovin suuri. Sen sijaan oppilaiden maahanmuuttajatausta heijastui Suomessa varsin voimakkaasti oppilaiden palkalliseen työskenteleeseen. Ensimmäisen polven maahanmuuttajista lähes kolmannes (30 %) ja toisen polven maahanmuuttajista joka kuudes (17 %) ilmoitti tekevänsä palkallista työtä ennen tai jälkeen koulutuntien. Ei-maahanmuuttajataustaisista suomalaisnuorista joka kahdeksas (12 %) teki palkallista työtä. OECD-maissa keskimäärin vastaavat osuudet olivat 29 prosenttia (ensimmäisen polven maahanmuuttajat),

Kuvio 10.1 Palkalliseen työhön osallistuvien oppilaiden osuus (%)

25 prosenttia (toisen polven maahanmuuttajat) ja 23 prosenttia (ei-maahanmuuttajat) eli ryhmien väliset erot olivat paljon Suomea pienempiä.

Oppilaiden työssäkäynti oli kaikissa maissa voimakkaasti yhteydessä heidän PISA:ssa mitattuun luonnontieteiden osaamiseensa. Suomessa palkallista työtä tekevien oppilaiden keskimääräinen suoritustaso oli 60 pistettä alhaisempi kuin niiden oppilaiden, jotka eivät osallistuneet palkalliseen työhön. Vastaava ero OECD-maissa keskimäärin oli 59 pistettä. Havaittu ero vastaa noin puolen-

toista vuoden kouluopintoja. Pojilla yhteys osaamiseen oli suurempi kuin tytöillä. Palkalliseen työhön osallistuvat suomalaispojat olivat 67 pistettä jäljessä poikia, jotka eivät tehneet palkallista työtä. Tyttöillä ero oli Suomessa 39 pistettä. OECD-maiden pojilla vastaava ero oli 68 pistettä ja tytöillä 53 pistettä. Suomessa ero työssä käyvien ja muiden oppilaiden välillä oli sama riippumatta heidän kotitaustastaan. OECD-maissa keskimäärin palkkatyö heijastui voimakkaimmin kielteisesti korkeimman sosioekonomisen taustan omaavien nuorten suoritustasoon.

Yhteenveto: Oppilaiden hyvinvointi

Osana PISA 2015 -tutkimusta selvitettiin monipuolisesti myös oppilaiden kokemuksia koulutyöstä, suhteista opettajiin, muihin oppilaisiin ja vanhempiin sekä heidän yleistä tyytyväisyyttään elämäänsä.

Suomalaisnuorten yleinen tyytyväisyys elämäänsä oli varsin korkealla tasolla vertailumaihin suhteutettuna. Vastausten hajonta oli muita maita vähäisempää. Suomalaiset pojat olivat selkeästi tyytyväisempiä elämäänsä kuin tytöt. Yhteys kotitastaan oli merkitsevä mutta melko lievä niin, että korkeimman sosio-ekonomisen taustan omaavat nuoret olivat hieman tyytyväisempiä kuin muut.

Suomalaisoppilaiden *koeahdistuneisuus* ja heikkojen arvosanojen pelko on siis selkeästi keskimääräistä tasoa alhaisempaa ja yksi vertailumaiden pienimpiä. Pojat ovat tyttöjä vähemmän ahdistuneita kaikissa maissa. Suomessa tämä ero on kuitenkin useimpia muita maita pienempi. Suomelle ominaista on koeahdistuneisuuden kaikkia muita maita voimakkaampi heijastuminen osaamiseen erityisesti luonnontieteissä ja matematiikassa, mutta lievempänä myös lukutaidon tasoon.

Suoritusmotivaation suhteen suomalaisoppilaat eroavat kaikkien muiden maiden nuorista. Suoritusmotivaatio on selkeästi kaikkein alhaisin. Oppilaiden kotitasta selittää motivaation vaihtelusta enemmän kuin muissa maissa. Sen sijaan sukupuolten välillä ei ole eroa Suomessa eikä OECD-maissa keskimäärin. Maaseutu- ja kaupunkikoulujen välinen ero on Suomessa selvästi useimpia muita maita suurempi.

Oppilaiden yhteenkuuluvuus kouluyhteisöönsä näyttää hiukan heikentyneen vuosituhannen alkuun verrattuna. Ke-

hitys on ollut Suomessa samanlainen kuin OECD-maissa keskimäärin. Vuonna 2015 suomalaisoppilaat kokivat hieman keskimääräistä voimakkaampaa yhteenkuuluvuutta kouluunsa. Huolestuttavaa kuitenkin on, että noin 15 prosenttia oppilaista kokee selvästi vieraantuneisuutta omaan yhteisöönsä. Yhteenkuuluvuuden tunne ennakoii voimakkaasti oppilaan yleistä tyytyväisyyttä elämäänsä. Yhteys on Suomessa yksi voimakkaimpia. Poikien yhteenkuuluvuus kouluunsa on selkeästi tyttöjä voimakkaampaa. Tytöistä jopa noin viidennes viestii heikosta yhteenkuuluvuudesta kouluunsa. Kodin korkeampi sosio-ekonominen asema ennakoii jonkin verran korkeampaa yhteenkuuluvuutta. Voimakkaampi yhteenkuuluvuus ennakoii keskimääräistä myönteisempää työskentelyilmapiiriä luokassa.

Opettajan osoittaman tuen omalle oppimiselleen koki vähäiseksi noin viidennes oppilaista Suomessa. Tuen määrä koettiin kuitenkin OECD-maiden keskiarvoa korkeammaksi. Koettu opettajan tuki heijastui voimakkaasti oppilaan tyytyväisyyteen nykyiseen elämäänsä. Jossain muodossa opettajan säännöllistä epäoikeudenmukaista kohtelua oli kokenut pojista 42 prosenttia ja tytöistä 36 prosenttia. Kokonaisuutena suomalaisoppilaiden kokemukset olivat lähellä OECD-maiden keskiarvoa. Pojilla oli selvästi tyttöjä useammin kokemuksia opettajan epäoikeudenmukaisesta kurinpidosta sekä opettajan loukkaavasta puheesta ja pilkanteosta. Koettu opettajan epäoikeudenmukaisuus heijastui Suomessa muita maita voimakkaammin oppilaan menestymiseen PISA-testissä.

Noin neljännes suomalaisoppilaista oli kokenut henkistä ja noin joka kymmenes fyysistä *kiusaamista* ainakin

muutamana kerran vuodessa. Kiusaamiskokemukset olivat Suomessa jonkin verran yleisempiä kuin OECD-maissa keskimäärin. Pojat kokivat kiusaamisen tyttöjä yleisempänä. Runsaasti kiusaamista kokeneiden oppilaiden yhteenkuuluvuus kouluyhteisöön oli paljon heikompaa ja yleinen tyytyväisyys elämään huomattavasti vähäisempää kuin kiusaamisen vähäiseksi kokeneilla oppilailla.

Oppilaiden kokema *vanhempien kiinnostus* ja tuki omalle oppimiselle samoin kuin keskustelujen yleisyys vanhempien kanssa olivat yhteydessä perheen sosio-ekonomiseen asemaan voimakkaammin kuin OECD-maissa keskimäärin. Suuri enemmistö kaikista oppilaista kuitenkin koki vanhempien tukevan vahvasti opiskeluaan.

Suomalaisoppilaat harrastivat *koulussa liikuntaa* jonkin verran harvemmin kuin OECD-maiden oppilaat keskimäärin. Ero ei kuitenkaan ollut kovin suuri. *Vapaa-ajan liikunta* oli suomalaisoppilailla suunnilleen yhtä yleistä kuin OECD-maissa keskimäärin. Niiden oppilaiden osuus, jotka eivät harrastaneet vapaa-ajallaan liikuntaa

lainkaan, oli pieni ja selvästi ko. vertailumaiden keskiarvon. Poikien ja tyttöjen liikunta-aktiivisuudessa ei Suomessa ollut eroja. Sen sijaan OECD-maissa keskimäärin pojat liikkuvat selvästi tyttöjä aktiivisemmin. Kotitausta yhteys liikuntaharrastukseen oli Suomessa voimakas ja vahvempi kuin vertailumaissa. Ylimmistä sosio-ekonomisen taustan omaavat nuoret liikkuvat kaikkein eniten. Yleinen tyytyväisyys elämään oli korkeampi runsaasti liikkuvilla suomalaisnuorilla, ja yhteys oli tytöillä voimakkaampi kuin pojilla.

Suomalaisoppilaista 13 prosenttia teki *palkallista työtä* koulutuntien ulkopuolella, kun OECD-maissa keskimäärin osuus oli 23 prosenttia. Suomessa pojat tekivät palkkatyötä kaksi kertaa useammin kuin tytöt. Työhön osallistuminen ei ollut yhteydessä kotitaustaan. Palkallista työtä tekevien oppilaiden menestyminen PISA-kokeessa oli huomattavasti heikompaa kuin muilla oppilailla niin Suomessa kuin OECD-maissa keskimäärin. Suomessa ero oli poikien keskuudessa suurempi kuin tytöillä.